

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Гуманітарний факультет
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної (дипломної) роботи
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ

Виконав: здобувач вищої освіти

4 курсу, групи ГФ-213_2

Спеціальність: 242 Туризм

Освітня програма: Туризмознавство

Вадим КОВАЛЕНКО

Керівник: к.геогр.н., доцент Дар'я ГУРОВА

Рецензент: к.н.держ-упр, доцент

Світлана ЗАХАРОВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет Гуманітарний

Кафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Ступінь вищої освіти Перший (бакалаврський) рівень

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Спеціальність 242 Туризм

Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТГРБ

Валентина ЗАЙЦЕВА

«12» лютого 2026 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ (ДИПЛОМНУ) РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

КОВАЛЕНКА Вадима Сергійовича

1. Тема роботи (проекту) НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ,
керівник роботи (проекту) ГУРОВА Дар'я Дмитрівна, к.геогр.н., доцент,
затвердженні наказом вищого навчального закладу від 11 лютого 2026 року № 48
2. Строк подання студентом роботи (проекту) 01.06.2026 р.
3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використанні навчальні посібники, підручники, статті наукових видань, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, монографії, Інтернет-джерела, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні звіти.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1) Теоретичні основи національної культури для практики творчої рекреації. 2) Дослідження ролі національної культури України у формуванні рекреаційного простору. 3) Перспективні напрями розвитку творчої рекреації засобами національної культури.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Графічний матеріал кваліфікаційної (дипломної) роботи складає: 8 таблиць, 4 рисунки

6. Консультанти розділів кваліфікаційної (дипломної) роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ГУРОВА Д.Д., доцент кафедри ТГРБ	12.02.2026	02.04.2026
2	ГУРОВА Д.Д., доцент кафедри ТГРБ	12.02.2026	16.04.2026
3	ГУРОВА Д.Д., доцент кафедри ТГРБ	12.02.2026	30.04.2026
Нормо контроль	КОРНІЄНКО О.М., доцент кафедри ТГРБ	12.02.2026	12.05.2026

7. Дата видачі завдання 12 лютого 2026 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	12.02.2026	виконано
2	Вивчення літературних джерел	15.02-10.03.2026	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну роботу	11.03-17.03.2026	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	18.03-31.03.2026	виконано
5	Виконання першого розділу	02.04.2026	виконано
6	Виконання другого розділу	16.04.2026	виконано
7	Виконання третього розділу	30.04.2026	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	02.05.2026	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи	09.05.2026	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	12.05.2026	виконано
11	Перевірка роботи керівником	15.05.2026	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	16.05.2026	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної роботи	19.05.-26.05.2026	виконано
14	Подання роботи на кафедру	01.06.2026	виконано
15	Захист кваліфікаційної роботи	05.06.-30.06.2026	виконано

Здобувач(ка) вищої освіти _____ Вадим КОВАЛЕНКО
(підпис)

Керівник роботи (проекту) _____ Дар'я ГУРОВА
(підпис)

РЕФЕРАТ

Метою кваліфікаційної (дипломної) роботи є дослідження ролі національної культури у формуванні творчої рекреації.

Об'єкт дослідження: творча рекреація як складова сучасної рекреаційної діяльності.

Предмет дослідження: особливості використання національної культури України як основи розвитку творчої рекреації.

Методи дослідження: методи аналізу і синтезу, системний підхід, порівняльний аналіз, узагальнення, статистичний та описовий методи, що дозволило комплексно дослідити особливості використання національної культури у сфері творчої рекреації.

Інформаційна база дослідження: нормативно-правова та законодавча база України, підручники, навчальні посібники, наукові статті, монографії, матеріали міжнародних та вітчизняних конференцій, форумів та семінарів, Інтернет-ресурси, сайти компаній, власні дослідження автора, тощо.

Практичне значення результатів: можливість їх використання при розробленні культурно-рекреаційних програм, створенні інноваційних форм дозвілля, організації фестивалів та етнокультурних заходів, а також у діяльності органів місцевого самоврядування, туристичних підприємств, культурних установ і закладів освіти.

Апробація результатів кваліфікаційної (дипломної) роботи. Основні результати доповідалися, обговорювалися та отримали схвальну оцінку на щорічній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти «Тиждень науки – 2026» в Національному університеті «Запорізька політехніка», 13 – 17 квітня 2026 р., м. Запоріжжя. Опубліковані тези доповіді.

Структура. Кваліфікаційна (дипломна) робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань.

Обсяг. Загальний обсяг – 70 сторінок, основна частина – 65 сторінок.

Графічний матеріал. Робота містить 8 таблиць та 4 рисунки.

АНОТАЦІЇ

КОВАЛЕНКО Вадим. Національна культура України як основа розвитку творчої рекреації. – Кваліфікаційна (дипломна) робота.

У кваліфікаційній роботі розглянуто сутність культури, її структуру та функції; сучасні підходи до трактування поняття «національна культура»; досліджено роль національної культури України у формуванні рекреаційного простору; обґрунтовано перспективні напрями розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини та інноваційних форм культурного дозвілля. Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю збереження національної культурної спадщини в умовах глобалізації та посилення впливу масової культури. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при розробленні культурно-рекреаційних програм, створенні інноваційних форм дозвілля.

Ключові слова: національна культура, Україна, творча рекреація, культурна спадщина.

KOVALENKO Vadym. National culture of Ukraine as the basis for the development of creative recreation. – Qualifying work.

The qualification work examines the essence of culture, its structure and functions; modern approaches to interpreting the concept of «national culture»; the role of the national culture of Ukraine in the formation of recreational space is investigated; promising areas for the development of recreational activities based on cultural and historical heritage and innovative forms of cultural leisure are substantiated. The relevance of the study is due to the need to preserve the national cultural heritage in the context of globalization and the strengthening of the influence of mass culture. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in the development of cultural and recreational programs, the creation of innovative forms of leisure.

Keywords: national culture, Ukraine, creative recreation, cultural heritage.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

грн. – гривня

див. – дивись

ЄС – Європейський Союз

ЗМІ – засоби масової інформації

ін. – інше

лат. – латинська

м. – місто

н.е. – наша ера

р., рр. – рік, роки

рис. – рисунок

с. – село

Св. – Святий

ст. – століття

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

т.д. – так далі

т.ч. – тому числі

табл. – таблиця

тис. – тисяча

AR – доповнена реальність

% – відсоток

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ПРАКТИКИ ТВОРЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ	11
1.1. Сутність культури, її складові та суспільні функції	11
1.2. Теоретичні концепції та сучасні підходи до трактування поняття «національна культура»	18
1.3. Творча рекреація як форма сучасної рекреаційної діяльності	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ	28
2.1. Зарубіжний досвід інтеграції національної культури та культурно- мистецьких практик у сферу рекреаційного дозвілля	28
2.2. Особливості державної політики України у сфері розвитку національної культури та задоволення духовно-культурних потреб населення	34
2.3. Фестивалі народної творчості як осередки творчої рекреації та культурного відпочинку	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ	47
3.1. Формування стратегії розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини	47
3.2. Етно-дискотеки як інноваційний формат сучасної творчої рекреації	53
ВИСНОВКИ	63
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі національної культури у формуванні сучасного рекреаційного простору та пошуком нових підходів до організації дозвілля населення в умовах глобалізаційних процесів. У сучасному суспільстві рекреаційна діяльність дедалі більше виходить за межі традиційного відпочинку, набуваючи культурно-творчого та духовно-ціннісного змісту. У зв'язку з цим особливого значення набуває використання елементів національної культури як основи розвитку творчої рекреації, що сприяє не лише організації змістовного дозвілля, але й збереженню культурної спадщини, формуванню національної ідентичності та підтримці культурного розвитку суспільства.

В умовах сучасних соціокультурних трансформацій Україна потребує нових підходів до розвитку рекреаційної сфери, орієнтованих на інтеграцію культурних традицій, народного мистецтва та сучасних творчих практик. Значний потенціал у цьому контексті мають фестивалі народної творчості, культурно-мистецькі заходи, етнокультурні простори та інноваційні форми дозвілля, які поєднують традиційні культурні елементи із сучасними форматами організації відпочинку. Особливо актуальним є впровадження креативних рекреаційних продуктів, здатних підвищити туристичну та культурну привабливість регіонів, активізувати локальні громади та сприяти розвитку креативних індустрій.

Актуальність дослідження також зумовлюється необхідністю збереження національної культурної спадщини в умовах глобалізації та посилення впливу масової культури. Використання національної культури у сфері творчої рекреації дозволяє забезпечити передачу культурних традицій наступним поколінням, формувати культурну пам'ять суспільства та створювати умови для духовного розвитку особистості. Водночас поєднання культурного компоненту з рекреаційною діяльністю відкриває нові можливості для розвитку внутрішнього туризму, культурного дозвілля та

інноваційних форм організації вільного часу.

Ступінь наукової розробленості теми свідчить про значний інтерес науковців до проблем культури, рекреації та культурно-дозвілєвої діяльності. Теоретичні аспекти культури та національної культурної ідентичності досліджували Дзюба І.С., Попович М.В., Жулинський М.О. Проблематику рекреаційної діяльності, туризму та культурного дозвілля у своїх працях висвітлювали Любіцева О. О., Мальська М. П., Бейдик О. О., Кифяк В. Ф. Водночас питання використання національної культури саме як основи розвитку творчої рекреації залишається недостатньо дослідженим та потребує подальшого комплексного наукового аналізу.

Метою кваліфікаційної (дипломної) роботи є дослідження ролі національної культури у формуванні творчої рекреації.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- розглянути сутність культури, її структуру та функції; сучасні підходи до трактування поняття «національна культура»;
- дослідити роль національної культури України у формуванні рекреаційного простору;
- обґрунтувати перспективні напрями розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини та інноваційних форм культурного дозвілля.

Об'єктом дослідження є творча рекреація як складова сучасної рекреаційної діяльності.

Предметом виступають особливості використання національної культури України як основи розвитку творчої рекреації.

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема методи аналізу і синтезу, системний підхід, порівняльний аналіз, узагальнення, статистичний та описовий методи, що дозволило комплексно дослідити особливості використання національної культури у сфері творчої рекреації.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних учених з питань культури, рекреації, туризму та креативних індустрій, законодавчі та нормативно-правові акти України у сфері культури й туризму, матеріали державних стратегій та програм розвитку культури, статистичні дані органів державної влади, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних організацій, а також публікації у фахових виданнях та електронних ресурсах.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при розробленні культурно-рекреаційних програм, створенні інноваційних форм дозвілля, організації фестивалів та етнокультурних заходів, а також у діяльності органів місцевого самоврядування, туристичних підприємств, культурних установ і закладів освіти. Матеріали кваліфікаційної (дипломної) роботи бакалавра доцільно використати при викладанні дисципліни «Рекреаційна географія» та «Туристичні ресурси України» здобувачам вищої освіти спеціальності «Туризм і рекреація» освітнього ступеня «бакалавр».

Апробація результатів кваліфікаційної (дипломної) роботи. Основні результати доповідалися, обговорювалися та отримали схвальну оцінку на Щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів НУ «Запорізька політехніка» «Тиждень науки – 2026», 13 – 17 квітня 2026 р. м. Запоріжжя, за результатами якої опубліковані тези доповіді на тему «Національна культура України як основа розвитку творчої рекреації» [61].

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна (дипломна) робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань (61 найменування). Загальний обсяг – 70 сторінок, основний зміст – 65 сторінок. Робота містить 8 таблиць та 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ПРАКТИКИ ТВОРЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ

1.1. Сутність культури, її складові та суспільні функції

Вкладаючи певний зміст у поняття культура виходимо з того, що є два світи, які оточують людей: світ, який створив людину, і світ, який творить людина. Тобто існує світ, незалежний від людства, залежний лише від Бога, і світ штучний, що створений людиною і який люди творять щоденно. Світ дивовижний, неосяжний, різнобічний. Євген Маланюк – український поет і культуролог – стверджував: культура – це все, що від людського розуму, від людської діяльності [1]. Український культуролог Вадим Скуратівський наголошує, що культура – це сума людської присутності на Землі [2]. Так, культура – це самореалізація людини у світі, її самовираження, спосіб її життєдіяльності. Виходячи з цього, можна стверджувати, що два світи творять людину (див. рис. 1.1).

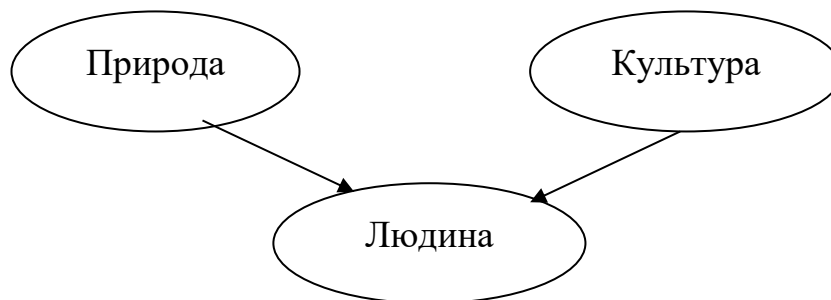

Рис. 1.1 – Сфери впливу і формування людини

Одночасно людина творить культуру. Культура є продуктом людської творчості. І ці два світи, і людина взаємозв'язані, функціонально взаємозалежні (див. рис. 1.2).

Ця взаємо-функціональність і взаємозалежність об'єктивна і являє собою цілісність, залежну від людської діяльності та від рівня культури,

підпорядковану Всесвіту (Богові, Абсолюту). Ці відносини можна сформулювати як закон функціональної єдності: взаємозалежності існування природи, людини і культури у Всесвіті.

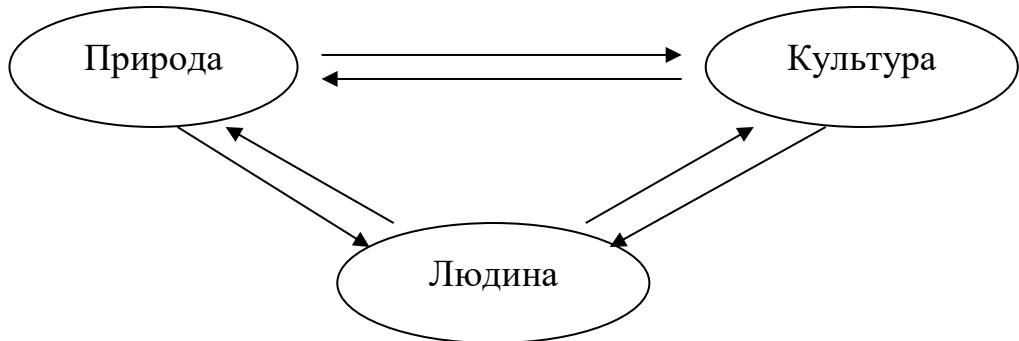

Рис. 1.2 – Функціональна взаємозалежність природи, культури і людини

Слід розрізняти в словниковому обігу термін (слово) і поняття культури. Слово за своїм змістом багатозначне. На початку свого виникнення воно могло означати: обробіток; вирощування, догляд, плекання; ушанування. Тобто із самого початку воно стосувалось обробітку землі, агрокультури. При цьому розуміння обробітку землі йшло поряд з її вшануванням, шанобливим ставленням до неї. Земля, природа обожнювалась, наділялась людиною духовними якостями. Уважається, що вперше термін «культура» стосовно духовної (розумової) діяльності вжив відомий римський оратор Ціцерон (100 – 43 р. до н.е.). У «Тустуланських бесідах» (45 р. до н.е.) він називає філософію культурою душі (*Cultura animi philosophia est*). Плекаючи, обробляючи свій розум, ушановуючи його як селянин землю, людина розвиває свої духовні здібності, стає досконалішою її розумова діяльність. Слово «культура» набуває значення виховання, освіта (розумова та моральна). Пізніше термін «культура» став сприйматись як ступінь розвитку, людської досконалості [3].

У 1684 р. німецький юрист і філософ С. Пуфендорф уживає термін «культура» для позначення суспільної людини, яка пройшла процес соціалізації (входження в суспільство) і ввібрала в себе досягнення цього суспільства. Термін набуває і морального змісту, коли людина визначає мету

свої поведінки в суспільстві, формує духовні цінності, спираючись на моральний обов'язок, традиції і звичаї. Термін вбирає в себе естетичні елементи людської діяльності, дедалі частіше термін сприймається як самоствердження людини (суспільства) в природі [4].

Як науковий термін слово «культура» стало вживатись з другої половини XVIII ст. Сьогодні дослідники називають сотні і навіть понад 1000 визначень культури. Ці уявлення формувались протягом століть. Це й античні уявлення про людський розвиток, середньовічні (теологічні) уявлення, просвітницькі символічні, функціональні та ін.

Є чимало спроб упорядкувати ці визначення, об'єднуючи в групи. Зокрема, розрізняють такі групи визначень. Описові, де перелічуються окремі елементи і прояви культури (звичаї, види діяльності, вірування). Антропологічні – трактують культуру як сукупність продуктів людської діяльності, світ речей, що протиставляється природі як штучно створений людиною (світ зроблених речей, друга природа). Ціннісні – виходять з того, що культура є сукупністю матеріальних і духовних цінностей, створених людиною. Нормативні – стверджують, що основою культури є норми, правила, котрі регулюють життя людей.

У кожній з груп визначень підкреслюються істотні риси культури. В українській культурології даються такі визначення: «Культура – це сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людством протягом усієї історії, а також сам процес їх творення і розподілу» [5, с. 18]. Автори підручника «Теорія та історія світової і вітчизняної культури» за ред. А. К. Бичко схильні до такого загального визначення: «Культура – це специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, реалізований у продуктах матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм і настанов, у духовних цінностях, у сукупності відносин між людьми, ставлення людини до природи і самої себе» [6, с. 22].

Автори підручника «Історія світової та української культури» В.А. Греченко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко вважають, що «у

найзагальнішому вигляді культура – це сукупний результат продуктивної діяльності людей. В особистісному розумінні культура – це певні цінності та норми поведінки людей у соціальному і природному оточенні» [7, с. 34].

У навчальному посібнику «Історія української та зарубіжної культури» (за редакцією С.М. Клапчука та В.Ф. Остафійчука) культура визначається, як «усе, що створено людиною, людським суспільством, фізичною і розумовою працею на благо людини, у більш вузькому значенні – ідейний і моральний стан суспільства, що визначається матеріальними умовами його життя (хоч і не завжди) і виявляється у його побуті, ідеології, освіті, свідомості, життєвій активності, досягненнях науки, мистецтва, літератури, у фізичному та моральному вихованні» [8, с. 36].

Українська культура цими ж авторами тлумачиться як комплекс матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис людності на етнічних українських землях і в суспільстві, що містить не лише різні види мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій, вірувань. Спираючись на вищенаведені приклади, культуру можна визначити як сукупність матеріальних і духовних цінностей, систем та об'єктів, створених людством, продукт спільної життєдіяльності людей, узгодженої виробленими правилами, технологіями, нормами моралі з метою подальшого спільного існування, удосконалення, розвитку задля досягнення справедливості, спільного блага й усвідомлення необхідності збереження життя на Землі.

Творцем, об'єктом і суб'єктом культури, її носієм, її змістом і її результатом є людина. Людина, будучи біологічною істотою, творить інший світ, переробляючи першу природу, укладаючи в цей процес свою не тільки фізичну силу та енергію, а й культурну, розумову, вольову енергію, які, як і матеріальні цінності, творились, накопичувались під Сонцем тисячоліттями, збагачуючи людські гени, створюючи колективний розум, культуру і створюючи одночасно себе [9].

Культура, штучно створений світ – це факт людської присутності на

Землі. Щоб зберегти життя, людина колись навчилась мислити, захищатись, боротись, навчилась діяти, захопила і підкорила собі воду, повітря, вогонь, океани, досягає найвищих вершин, підкорює космос, побувала на Місяці. З кожним її кроком такі моральні цінності, як справедливість і благо, наближуючись, одночасно віддаляються. Досягнення цієї мети сьогодні стає змістом культури, смыслом людської діяльності й об'єктивного існування.

Кожна людина, народжуючись, маючи певні генетично-культурні задатки, все ж має пройти процес входження в суспільство, оволодіння соціальним досвідом часу, в який вона народилась (тобто процес соціалізації), і процес входження в культуру, вивчення культурного досвіду (процес інкультурації). Інакше вона залишиться на рівні лише біологічного виду [10].

Світова культура – це синтез досягнень культур усіх націй і народів. Загальнолюдська – це кращі ідеї, форми, зразки технологій, художньо-поетичної творчості, наукової, виробничої діяльності, єдині способи світовідчуття, світорозуміння, вироблені багатьма народами, поколіннями, на основі яких будується людська цивілізація, мета якої – гуманізм і всезагальне благо.

Національна культура – продукт матеріальної та духовної праці певної нації, синтез культур її соціальних груп, верств, її історія, відносини, соціальна пам'ять, самосвідомість. Національна культура відрізняється своєрідністю, неповторністю мистецтва, звичаїв, традицій, господарювання, мислення, духовної і моральної сфери життя й діяльності. Багатство національної культури формується її науковими школами, досягненнями, освітою, філософією, літературою, мистецтвом, розвитком мови і термінології. Національна культура – продукт праці інтелектуальної еліти цієї нації [11].

Етнічна культура – вікова, сучасна й архаїчна, культура певного етносу, база національної культури, поєднує в собі тисячолітній спосіб мислення, традиції, звичаї, особливості поведінки і побуту, норми, право, філософію, джерело для творчості інтелектуальної національної еліти. Етнічна своєрідність культури найчастіше виявляється в мистецтві, традиціях,

звичаях, менталітеті, міфології. Матеріальна культура набуває своєрідності, спираючись на духовне джерело певного народу.

Якщо національна культура – продукт матеріальної та духовної праці певної нації, то варто розглянути такі словостандарти, як матеріальна, духовна, фізична культура. Це поділ за різновидами діяльності, формами існування або родовою ознакою. Матеріальна, як матеріальна основа відіграє основну роль, є фундаментом духовної, яка потребує матеріального посередника. Духовна є головною, адже вона робить людину людиною [12].

Матеріальна культура містить у собі весь штучно створений предметний світ, що оточує людину (світ зроблених речей, другу природу). Деякі дослідники відносять сюди ж культуру праці і матеріального виробництва (сільськогосподарського і промислового), культуру побуту, житла, міста, села, ставлення до власного тіла [13].

Матеріальна культура (друга природа) поділяється на такі окремі категорії (види): засоби захисту і нападу, інструменти та знаряддя праці побутове та виробниче устаткування, зв'язок і засоби зв'язку, технології, сорти рослин, культура ґрунтів, породи тварин, будинки і споруди, шляхи сполучення і засоби транспорту, енергетичні засоби і системи, засоби масової комунікації, засоби освоєння космосу. Це нова категорія матеріальної культури, яка сформувалась в останні десятиліття другого тисячоліття. Вона об'єднує виробництво з виготовлення ракет-носіїв, стартові майданчики, засоби спостереження, виробництво кораблів багаторазового використання, підготовку персоналу. Сьогодні Україна – серед космічних держав світу.

Духовна культура охоплює всю сферу духовної діяльності людини. Вона поділяється на інтелектуальну, художню, педагогічну, правову, релігійну, моральну та інші культури. Це всі форми суспільної свідомості, література, наука, освіта, філософія, право, мова, знання, норми, правила, міфи, духовні цінності, відносини між людьми, групами людей, народами, спосіб мислення, ставлення до самого себе. Серед інших форм культури духовна посідає провідне місце. Є різні підходи до її поділу. Серед них і такий: духовні якості

людини; діяльність щодо реалізації цих якостей; духовні цінності, теорії, твори, ідеї, норми права [14].

Найчастіше духовну культуру визначають як багатофункціональну систему, багат шарове утворення, яке об'єднує в собі всю сферу духовної діяльності людини, духовної динаміки (процесу) і духовної статичності (досвіду).

Однак не можна проводити різкої межі між матеріальною і духовною культурою. Вони доповнюють одна одну. Матеріальна завжди є основною культурою, фундаментом, базою духовної, необхідним її посередником, без якого духовна культура не може функціонувати (книга, телевізор, картина тощо). Водночас духовну також відносять до головної. Адже дух, думка є первинними щодо будь-якої діяльності. Чимало видів культури проходять через усю систему, їх не відносять до матеріальної чи духовної. Це економічна, екологічна, естетична, політична, правова, побутова культури.

Є принципи поділу культури на масову й елітарну. Елітарна – твориться інтелектуальною елітою, її професійними виконавцями. Для неї характерні вишукані твори класичного мистецтва, інколи мистецтво заради мистецтва. Функціонує в середовищі інтелектуальної еліти. Це художній модернізм, новаторство, філософське проникнення в сутність мистецтва [15].

Масова культура відображає інтереси широких народних мас, формується, щоб задовольняти тимчасові потреби споживачів цієї культури. Масова культура працює на велику аудиторію й інколи програмує її учасників на недосконалі смаки: розважальність, на успіх сильної особистості, прагнення розбагатіти неморальними методами, смакування сексу, жахів, насильства, споживацтва. Акцент переноситься з творення культури на споживацтво. Це культура культів, поклоніння зіркам, інтерес до містики. Масова культура залишає людину поза культурою. Однак вона володіє терапевтичною функцією, дає змогу людині розслабитись, збити психологічну напругу [16].

Фізична культура. Її становлення, як і матеріальної та духовної, було тривалим. Є свої особливості її розвитку в різних культурних регіонах на

Сході, в античні часи, у середньовіччі, у сучасну епоху. Фізична культура, фізичне виховання передбачає: загальну фізичну підготовку, професійно-прикладну, військово-спортивну, лікувальну фізкультуру. Метою фізичного вдосконалення є гармонія душі і тіла [17].

Отже, із багатоелементного, складного, багатофункціонального світу культури, що становить органічне цілісне виділяють певні види, типи, форми (статичні і динамічні, предметні й особистісні, суспільні й особистісні тощо, спеціалізовані і побутові рівні), ділять за певними ознаками. Кожен з елементів культури може ділитися, у свою чергу, на дрібніші складові. Підрозділяючи культуру за її носієм виокремлюють національну культуру. Вона є продуктом матеріальної та духовної праці певної нації, синтез культур її соціальних груп, верств, її історія, відносини, соціальна пам'ять, самосвідомість. Національна культура – продукт праці інтелектуальної еліти цієї нації.

1.2. Теоретичні концепції та сучасні підходи до трактування поняття «національна культура»

Поняття національної культури належить до складних і багатовимірних категорій гуманітарного знання, оскільки охоплює не лише сукупність матеріальних і духовних надбань певного народу, а й систему цінностей, моделей поведінки, історичної пам'яті та механізмів самоідентифікації суспільства. У сучасних наукових дослідженнях національна культура розглядається як динамічне соціокультурне явище, що формується під впливом історичних, політичних, економічних та етнічних чинників і водночас виступає важливим елементом консолідації нації та збереження її самобутності.

Теоретичне осмислення поняття культури загалом бере початок ще у філософських концепціях Нового часу, де культура трактувалася як результат духовного та інтелектуального розвитку людини. Надалі розвиток соціології,

культурології та антропології суттєво розширив зміст цього поняття, перетворивши культуру на категорію, що охоплює всі сфери суспільного життя. У межах цих підходів національна культура почала розглядатися не лише як мистецтво чи фольклор, а як комплексна система символів, традицій, мови, норм і цінностей, що забезпечують історичну тяглість розвитку суспільства.

У сучасній гуманітарній науці значного поширення набув соціокультурний підхід, відповідно до якого національна культура виступає механізмом збереження колективної пам'яті та передачі історичного досвіду від покоління до покоління. Саме через культуру суспільство формує уявлення про власну ідентичність, систему моральних орієнтирів та особливості світосприйняття. У цьому контексті мова, традиції, звичаї, народне мистецтво та історична спадщина набувають значення не лише культурних елементів, а й інструментів суспільної інтеграції [18].

Водночас сучасні підходи до трактування національної культури дедалі частіше акцентують увагу на її динамічному характері. Якщо раніше культура розглядалася переважно як стабільна система традиційних цінностей, то нині вона сприймається як відкрита структура, здатна трансформуватися під впливом глобалізаційних процесів, міжкультурної комунікації та розвитку цифрового середовища. Це зумовлює переосмислення співвідношення між традиційністю та модернізацією, оскільки сучасна національна культура змушена одночасно зберігати власну автентичність і адаптуватися до глобального культурного простору.

Особливого значення проблема національної культури набуває в умовах глобалізації, яка супроводжується посиленням культурної уніфікації та домінуванням масової культури. За таких умов національна культура виступає не лише чинником самоідентифікації, а й інструментом захисту культурного різноманіття. Саме тому у сучасних дослідженнях дедалі більше уваги приділяється питанням збереження культурної спадщини, підтримки локальних традицій та розвитку національних культурних практик як

важливої складової сталого суспільного розвитку.

У науковому дискурсі також широкого поширення набув аксіологічний підхід, відповідно до якого національна культура трактується як система духовних, моральних та етичних цінностей, що формують світоглядні орієнтири суспільства та визначають характер суспільних відносин. У межах цього підходу культура розглядається не лише як сукупність мистецьких досягнень чи історичних традицій, а як фундаментальна основа духовного життя нації, що впливає на формування суспільної моралі, моделей поведінки, громадянської відповідальності та уявлень про національні пріоритети. Саме через культурні цінності суспільство передає наступним поколінням уявлення про добро і зло, історичну справедливість, повагу до традицій, мови, релігії та історичної пам'яті [19].

У цьому аспекті національна культура виступає важливим чинником формування національної свідомості та патріотизму, оскільки саме через культурне середовище людина усвідомлює власну належність до певної соціокультурної спільноти. Мова, народні звичаї, фольклор, традиційне мистецтво, історичні символи та культурна спадщина створюють систему колективних уявлень, які забезпечують духовну єдність суспільства та підтримують зв'язок між поколіннями. Культура формує відчуття історичної тяглості, сприяє усвідомленню спільного минулого та відповідальності за майбутнє держави. Саме тому національна культура виконує не лише естетичну чи пізнавальну функцію, а й важливу інтеграційну роль, об'єднуючи суспільство навколо спільних цінностей та ідеалів.

Особливої актуальності аксіологічний підхід набуває в умовах сучасних глобалізаційних процесів, коли посилення впливу масової культури та уніфікація культурного простору можуть призводити до поступової втрати національної самобутності. У таких умовах саме національна культура стає інструментом збереження культурної ідентичності та духовної незалежності суспільства. Для України це питання має особливе значення, оскільки збереження культурної спадщини та національних традицій безпосередньо

пов'язане з процесами державотворення, національного самоутвердження та суспільної консолідації. В умовах соціально-політичних викликів і боротьби за культурну та інформаційну незалежність саме культура стає одним із ключових чинників формування стійкості суспільства, зміцнення національної єдності та підтримки громадянської ідентичності [20].

Крім того, аксіологічний підхід дозволяє розглядати національну культуру як важливий ресурс духовного розвитку особистості. Через залучення до культурних практик людина не лише засвоює традиції та норми поведінки, а й формує власну систему цінностей, розвиває естетичний смак, творче мислення та здатність до культурного самовираження. У цьому контексті національна культура виступає важливою основою для розвитку творчої рекреації, оскільки саме культурні цінності та традиції формують зміст сучасних рекреаційних практик, орієнтованих не лише на відпочинок, але й на духовне збагачення особистості.

Сучасні підходи до трактування національної культури також пов'язані з розвитком креативних індустрій та культурної економіки. У цьому контексті культура перестає бути виключно духовною категорією та набуває значення ресурсу соціально-економічного розвитку. Використання елементів національної культури у сфері туризму, рекреації, фестивальної діяльності та культурного менеджменту сприяє формуванню позитивного іміджу держави, активізації локальних громад і створенню нових форматів культурного дозвілля. Такий підхід демонструє, що національна культура здатна виконувати не лише ідентифікаційну чи виховну функцію, але й виступати чинником економічної активності та інноваційного розвитку [21].

У сучасній науковій думці національна культура є не статичним артефактом минулого, а динамічним процесом постійного самовідтворення нації через специфічні коди, цінності та комунікативні практики.

Основним підходом до трактування цього поняття є примордіалістична концепція, що розглядає національну культуру як «природну» та органічну даність, що коріниться в етнічній основі, мові та спільній історичній долі. У

межах цієї парадигми культура виступає фундаментом національної єдності, де традиції та звичаї виконують роль консолідуючого фактора, що передається наслідково. Проте в умовах постмодерну такий підхід часто піддається критиці за надмірну консервативність та нездатність пояснити механізми адаптації культури до нових соціополітичних викликів (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Порівняльний аналіз концептуальних підходів до національної культури

Теоретичний підхід	Суть трактування	Ключові фактори формування	Роль культури в суспільстві
Примордіалістичний	Об’єктивна, природна даність, що має глибоке історичне коріння.	Етнічне походження, мова, спільна територія, традиції.	Забезпечення історичної тяглості та збереження «генетичного коду» нації.
Конструктивістський	Результат свідомого соціального та політичного конструювання («уявна спільнота»).	Державні інституції, освіта, засоби масової комунікації, інтелектуальні еліти.	Легітимація національної держави та формування спільної ідентичності через штучні символи.
Функціональний	Регулятивна система, що визначає моделі поведінки та соціальної взаємодії.	Ментальні моделі, ціннісні фільтри, комунікативні практики.	Адаптація суспільства до зовнішніх змін та виступання у ролі ресурсу «м’якої сили».
Інтеграційний	Багаторівнева динамічна система, що поєднує різні пласти культури.	Взаємодія традицій, високого мистецтва, масової культури та зовнішніх запозичень.	Забезпечення самобутності нації в умовах глобалізації через постійний діалог із зовнішнім світом.

На противагу примордіалізму, конструктивістський підхід пропонує

бачити у національній культурі результат свідомого інтелектуального та політичного конструювання. Відповідно до цієї концепції, національна культура є інтегральною частиною «уявної спільноти», де ключову роль відіграють освіта, медіа та державні інституції, що формують єдиний культурний простір. Тут культура трактується не як спадок, а як проєкт, що постійно переосмислюється елітами та громадськістю для легітимації національної держави [22].

Сучасний функціональний підхід зміщує акцент на ролі культури як регулятора соціальної взаємодії. У цьому контексті національна культура розглядається як специфічна програмна оболонка суспільства, що визначає типи поведінки, ментальні моделі та способи сприйняття навколишнього світу. Вона виступає своєрідним фільтром, через який проходять глобальні впливи, набуваючи локальних форм. Таке трактування дозволяє аналізувати культуру як інструмент конкурентоспроможності нації на міжнародній арені, де культурна самобутність стає важливим ресурсом «м'якої сили» [23].

Окремої уваги заслуговує інтегративний підхід, що розглядає національну культуру як багаторівневу систему, де співіснують архаїчні пласти, високе мистецтво та масова культура. У межах цього підходу національна культура визначається як живий організм, здатний до селекції зовнішніх запозичень при збереженні свого ціннісного ядра. Це дозволяє трактувати національну культуру не як ізоловану одиницю, а як відкриту систему, що перебуває у постійному діалозі з іншими культурами, зберігаючи при цьому свою унікальну смислову суб'єктність.

1.3. Творча рекреація як форма сучасної рекреаційної діяльності

Творча рекреація в сучасних умовах набуває все більшого значення як одна з найбільш динамічних і соціально значущих форм рекреаційної діяльності. Її розвиток безпосередньо пов'язаний зі змінами способу життя населення, трансформацією потреб людини та переорієнтацією суспільства на

нематеріальні цінності, самореалізацію й емоційний комфорт. Якщо традиційні форми рекреації переважно спрямовувалися на фізичне відновлення людини, то творча рекреація поєднує рекреаційний ефект із процесом інтелектуального, емоційного та культурного розвитку особистості. У цьому контексті вона виступає не лише способом проведення дозвілля, а й важливим інструментом формування гармонійного психоемоційного стану людини [18].

Особливістю творчої рекреації є активна участь людини у процесі створення певного культурного, мистецького або інтелектуального продукту. Саме це відрізняє її від пасивних видів відпочинку, орієнтованих виключно на споживання рекреаційних послуг. Творчий компонент сприяє розвитку креативного мислення, комунікативних навичок, емоційної стійкості та здатності до самовираження. Водночас така діяльність забезпечує психологічне розвантаження, допомагає знизити рівень стресу та подолати наслідки емоційного перевантаження, що є особливо актуальним у сучасних соціально-економічних умовах.

При активній творчій рекреації удосконалюються вищі психічні функції людини (пам'ять, мислення, уява), задовольняється потреба в самовираженні, відбувається сублімація – перерозподіл енергії з одних видів діяльності і потреб на інші (творчі). Пасивна творча рекреація передбачає знайомство з творчістю інших людей на виставках, концертах, конкурсах, ярмарках і задоволення пізнавальної потреби людини і його потреби в спілкуванні, а також можливість обміну досвідом [19].

Зростання популярності творчої рекреації значною мірою обумовлене зміною структури рекреаційного попиту. Сучасний споживач дедалі частіше прагне отримати не лише відпочинок, а й новий досвід, емоції та можливість особистісного розвитку. Саме тому поширення набувають різноманітні форми творчої активності, пов'язані з мистецтвом, ремеслами, музикою, дизайном, театральною діяльністю, кулінарною творчістю та іншими напрямками культурного самовираження. Такі практики дозволяють поєднати відпочинок

із пізнавальною діяльністю та формують більш глибокий емоційний зв'язок людини з рекреаційним середовищем.

Важливим чинником розвитку творчої рекреації є процеси цифровізації та глобалізації. Інформаційні технології значно розширили можливості доступу до творчих практик, створили нові формати взаємодії та сприяли популяризації креативних видів дозвілля. Онлайн-платформи, віртуальні майстер-класи, цифрове мистецтво та інтерактивні культурні проєкти стали невід'ємною складовою сучасного рекреаційного простору. У результаті творча рекреація виходить за межі локальних територій і перетворюється на глобальний соціокультурний феномен, що об'єднує людей незалежно від їхнього місця проживання [20].

Не менш важливим є економічний аспект творчої рекреації, оскільки її розвиток стимулює формування креативних індустрій та створення нових рекреаційних продуктів. У багатьох країнах саме культурно-творчі практики стають основою туристичної привабливості територій, сприяють розвитку локальних громад та підтримці традиційної культури. Організація фестивалів, мистецьких просторів, творчих резиденцій і культурних центрів позитивно впливає на розвиток внутрішнього туризму та активізує економічну діяльність у сфері послуг. Таким чином, творча рекреація виконує не лише соціальну й культурну функції, а й стає важливим чинником регіонального розвитку.

Творча рекреація у сучасному соціокультурному просторі трансформується з допоміжного елемента дозвілля у фундаментальну стратегію відновлення психоемоційних та інтелектуальних ресурсів людини. На відміну від пасивного відпочинку, цей формат передбачає активне залучення індивіда до продуктивної діяльності, де пріоритетом стає не лише регенерація фізичних сил, а й самореалізація через креативні практики. Актуальність такого підходу зумовлена переходом до постіндустріального суспільства, де когнітивні навантаження та цифрова втомлюваність вимагають якісно нових інструментів релаксації, здатних забезпечити стан «поток» та глибоке ментальне розвантаження [21].

Феномен творчої рекреації базується на синергії розважального та пізнавального аспектів, що дозволяє особистості нівелювати наслідки професійного вигорання та соціальної ізоляції. Вона виступає як специфічна форма адаптації до динамічного життєвого ритму, оскільки пропонує суб'єкту можливість вийти за межі рутинних алгоритмів поведінки. Процес створення нового продукту – чи то в межах зразкового мистецтва, прикладного дизайну чи цифрової творчості – активізує нейронну пластичність і сприяє гармонізації внутрішнього стану, перетворюючи дозвілля на інструмент формування цілісної ідентичності [22].

Еволюція рекреаційної індустрії демонструє поступове витіснення стандартних екскурсійних моделей інтерактивними форматами, де споживач стає співтворцем рекреаційного продукту. Творча активність у цьому контексті набуває ознак терапевтичного впливу, адже вона дозволяє сублімувати стресові фактори в естетичні об'єкти чи смисли. Це перетворює простір відпочинку на динамічну лабораторію особистісного зростання, де шкірна дія має суб'єктивну цінність і спрямована на подолання відчуження, притаманного сучасній урбанізованій культурі.

Системний аналіз творчої рекреації дозволяє розглядати її як найвищий рівень організації вільного часу, що безпосередньо впливає на якість людського капіталу. Вона інтегрує в собі потреби у соціальній комунікації, естетичному насолоді та інтелектуальному виклику, формуючи унікальне середовище для самовираження.

У сучасному суспільстві творча рекреація також набуває значення як механізм соціальної інтеграції та підтримки психологічного благополуччя населення. Колективні творчі практики сприяють формуванню соціальних зв'язків, розвитку міжкультурної комунікації та зміцненню відчуття належності до спільноти. Особливого значення це набуває в умовах соціальної нестабільності, урбанізації та інформаційного перевантаження, коли людина потребує не лише фізичного відпочинку, а й емоційного відновлення та можливості творчого самовираження [24].

Таким чином, творча складова стає не просто доповненням до відпочинку, а ключовим фактором, що визначає ефективність відновлення особистості в умовах сучасних соціокультурних викликів, забезпечуючи перехід від простого відтворення життєдіяльності до її якісного удосконалення.

Висновки до 1 розділу.

Сучасне трактування поняття «національна культура» характеризується багатогранністю та міждисциплінарністю. Вона розглядається як складна система духовних і матеріальних цінностей, що формує національну ідентичність, забезпечує збереження історичної пам'яті та виступає важливим чинником соціокультурного розвитку суспільства. В умовах глобалізаційних трансформацій значення національної культури суттєво зростає, оскільки саме вона забезпечує збереження культурної самобутності та створює основу для розвитку сучасних форм творчої діяльності й рекреації.

Отже, творча рекреація є важливою складовою сучасної рекреаційної діяльності, яка поєднує функції відпочинку, культурного розвитку та особистісної самореалізації. Її популярність зумовлена трансформацією суспільних потреб і зростанням ролі креативності в житті людини. У сучасних умовах творча рекреація перетворюється на багатофункціональний соціокультурний феномен, що має значний потенціал для розвитку рекреаційної сфери та формування нових моделей організації дозвілля.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

2.1. Зарубіжний досвід інтеграції національної культури та культурно-мистецьких практик у сферу рекреаційного дозвілля

У сучасних умовах розвитку глобалізованого суспільства інтеграція національної культури та культурно-мистецьких практик у сферу рекреаційного дозвілля перетворюється на один із ключових напрямів формування конкурентоспроможного рекреаційного продукту. Зарубіжний досвід свідчить про те, що саме культурна унікальність території дедалі частіше стає визначальним чинником туристичної та рекреаційної привабливості. У багатьох країнах культурна спадщина, традиційне мистецтво, локальні звичаї та сучасні креативні практики активно інтегруються у систему дозвілля, створюючи нові можливості для поєднання відпочинку, пізнання та емоційного досвіду [25].

Особливістю сучасних міжнародних підходів є переосмислення ролі культури як ресурсу рекреаційного розвитку. Якщо раніше культурні елементи розглядалися переважно як супутній компонент туристичної діяльності, то нині вони дедалі частіше виступають центральною складовою рекреаційних програм. У країнах Європи, Азії та Північної Америки активно розвиваються формати культурно-рекреаційного дозвілля, які передбачають залучення відвідувачів до творчих практик, інтерактивних заходів, мистецьких подій та локальних культурних традицій. Такий підхід дозволяє формувати не лише споживчий, а й емоційно-ціннісний зв'язок людини з територією [26].

Значний досвід інтеграції культури у сферу рекреації демонструють європейські країни, де культурна спадщина розглядається як важливий інструмент розвитку регіонів та підтримки локальної ідентичності. У багатьох містах культурно-мистецькі заходи стали основою формування рекреаційного

простору та туристичного бренду території. Проведення фестивалів, театральних подій, мистецьких виставок, реконструкцій історичних подій та творчих майстерень забезпечує постійний потік відвідувачів і сприяє активізації внутрішнього туризму. Водночас такі заходи виконують важливу соціокультурну функцію, оскільки підтримують традиції, стимулюють розвиток локального мистецтва та сприяють збереженню нематеріальної культурної спадщини.

Особливий інтерес становить досвід азійських країн, де інтеграція національної культури у рекреаційну сферу часто базується на глибокому поєднанні традиційних духовних практик, естетики та повсякденного життя. У рекреаційному середовищі активно використовуються елементи традиційної архітектури, народного мистецтва, національної кухні, ремесел і ритуалів. Це створює комплексний культурний простір, у якому рекреація набуває не лише розважального, а й духовно-пізнавального характеру. Подібний підхід дозволяє формувати унікальний досвід для відвідувачів та водночас забезпечує збереження культурної самобутності в умовах глобалізації [27].

У таблиці 2.1 показані моделі інтеграції національної культури у сферу рекреаційного дозвілля в різних країнах.

Таблиця 2.1 – Моделі інтеграції національної культури у сферу рекреаційного дозвілля в різних країнах

Країна / регіон	Основні культурно-мистецькі практики	Форми рекреаційного дозвілля	Результати для розвитку рекреаційної сфери
Франція	Мистецькі фестивалі, музейні простори, гастрономічна культура	Культурні тури, фестивальний відпочинок, арт-події	Підвищення туристичної привабливості та розвиток економіки вражень

Продовження таблиці 2.1

Країна / регіон	Основні культурно- мистецькі практики	Форми рекреаційного дозвілля	Результати для розвитку рекреаційної сфери
Італія	Історична спадщина, традиційні ремесла, театральне мистецтво	Творчі майстер- класи, історичні реконструкції	Збереження локальної культури та активізація внутрішнього туризму
Японія	Традиційні церемонії, каліграфія, народні мистецтва	Етнокультурний та духовний відпочинок	Формування унікального рекреаційного досвіду
Південна Корея	Сучасна попкультура, медіа- мистецтво, креативні індустрії	Інтерактивні культурні простори, тематичні заходи	Розвиток молодіжного та подієвого туризму
США	Музичні фестивалі, сучасне мистецтво, урбан-культура	Арт-фестивалі, культурно- розважальні центри	Формування багатофункціонального дозвілльового середовища

У сучасній міжнародній практиці важливого значення набуває концепція креативних індустрій, у межах якої культурно-мистецькі практики розглядаються як чинник економічного розвитку та урбаністичної трансформації. У багатьох країнах створюються культурні кластери, артпростори, творчі резиденції та мультифункціональні культурні центри, які поєднують мистецтво, дозвілля та рекреацію [28]. Такі об'єкти не лише забезпечують організацію відпочинку, а й стимулюють творчу активність населення, розвиток культурного підприємництва та формування сучасного міського середовища. У результаті культура стає важливим елементом економіки вражень, яка орієнтується на створення емоційного та унікального досвіду для людини (див. рис. 2.1).

Рис. 2.1 – Механізм інтеграції національної культури у сферу рекреаційного дозвілля

Важливим аспектом зарубіжного досвіду є також активне використання інтерактивних та парципаторних практик у сфері рекреаційного дозвілля. Сучасний споживач дедалі менше задовольняється пасивним спостереженням і прагне безпосередньої участі у творчому процесі. Саме тому значного поширення набувають формати, що передбачають участь у майстер-класах, художніх проєктах, етнокультурних заходах та локальних традиційних практиках. Такий підхід сприяє більш глибокому культурному зануренню та підвищує цінність рекреаційного досвіду [29].

Таблиця 2.2 систематизує основні аспекти зарубіжного досвіду інтеграції культури в рекреаційну сферу.

Таблиця 2.2 – Характеристика світового досвіду інтеграції культури у рекреацію

Напрямок аналізу	Характеристика зарубіжного підходу	Результат для рекреанта та галузі
Основна парадигма	Перехід від пасивного споглядання пам'яток до активної участі в культурних процесах	Формування глибокого психологічного зв'язку з місцем відпочинку
Інструменти реалізації	Проведення майстер-класів з ремесел, участь в обрядах, гастрономічні перформанси	Трансформація локальної культури у конкурентоспроможний продукт
Технологічний аспект	Впровадження доповненої реальності (AR) та інтерактивних інсталяцій	Актуалізація історичної спадщини для молодіжної аудиторії
Соціальний вплив	Використання мистецьких практик як засобу інклюзії та соціальної терапії	Подолання стресу та відновлення ментального здоров'я через творчість
Організаційна модель	Створення креативних кластерів (арт-резиденції, центри промислів при курортах)	Економічний розвиток територій та зростання сервісної якості
Екологічність та сталість	Підтримка місцевих громад та збереження етнокультурного ландшафту	Запобігання нівелюванню локальної самобутності в умовах глобалізації
Професійний розвиток	Підготовка кадрів із компетенціями в арт-менеджменті та етнотдизайні	Проектування рекреаційних програм високого ціннісного рівня

Наведена таблиця систематизує ключові аспекти міжнародного досвіду впровадження культурних компонентів у рекреаційну діяльність, розкриваючи механізми перетворення традиційної спадщини на сучасний продукт дозвілля. Структурно вона поділена на три логічні блоки: напрямок

аналізу, специфіку зарубіжного підходу та кінцевий результат для галузі.

Перша частина таблиці акцентує увагу на зміні парадигми: відхід від моделі «туриста-глядача» до моделі «туриста-учасника». Це демонструє, як за кордоном активні форми залучення (майстер-класи, обряди) стають інструментом створення емоційної вартості, що робить рекреаційний продукт унікальним та важким для копіювання конкурентами.

Інший блок розкриває інструментарій та технології. Опис технологічного аспекту підкреслює роль цифровізації (AR-технології) як містка між консервативною культурою та потребами сучасного покоління. Важливим акцентом є соціальна функція: таблиця відображає досвід використання мистецтва не лише як розваги, а як терапевтичного методу відновлення ментального здоров'я, що є трендом у країнах ЄС та Північної Америки [30].

Заключна частина таблиці присвячена організаційним та професійним стандартам. Вона ілюструє, що інтеграція культури за кордоном має системний характер – через створення креативних кластерів та підготовку фахівців нового профілю (арт-менеджерів). Таким чином, опис таблиці підтверджує головну тезу: успішна рекреація у сучасному світі неможлива без органічного поєднання національної ідентичності з інноваційними сервісними моделями.

Крім того, зарубіжний досвід демонструє важливість державної та муніципальної підтримки культурно-рекреаційних ініціатив. Реалізація програм збереження культурної спадщини, фінансування мистецьких проєктів, розвиток культурної інфраструктури та підтримка локальних творчих спільнот створюють умови для сталого розвитку рекреаційної сфери. У багатьох країнах культура розглядається не лише як елемент гуманітарної політики, а й як стратегічний ресурс розвитку територій, здатний забезпечувати економічний ефект, підвищення якості життя населення та зміцнення міжнародного іміджу держави [31].

Отже, зарубіжний досвід інтеграції національної культури та культурно-

мистецьких практик у сферу рекреаційного дозвілля свідчить про зростання ролі культури як багатофункціонального ресурсу сучасного рекреаційного розвитку. Поєднання культурної спадщини, творчих практик і рекреаційної діяльності сприяє формуванню унікального дозвілєвого простору, орієнтованого на емоційне, інтелектуальне та соціальне збагачення людини. У сучасних умовах така інтеграція стає важливим чинником розвитку туристичної та рекреаційної сфери, посилення культурної ідентичності та формування конкурентоспроможного культурного продукту на міжнародному рівні.

2.2. Особливості державної політики України у сфері розвитку національної культури та задоволення духовно-культурних потреб населення

Державна політика України у сфері розвитку національної культури та задоволення духовно-культурних потреб населення на сучасному етапі характеризується глибокою трансформацією, що зумовлена необхідністю подолання колоніальної спадщини та розбудови стійкої громадянської ідентичності. У сучасних умовах культура розглядається не лише як сфера духовного життя суспільства, а й як важливий інструмент формування національної ідентичності, консолідації суспільства та забезпечення гуманітарної безпеки країни. Саме тому культурна політика держави набуває стратегічного значення, особливо в умовах глобалізаційних процесів, інформаційних викликів та воєнної агресії проти України [32].

В умовах повномасштабних викликів культурна сфера перестає сприйматися виключно як сектор надання послуг, набуваючи статусу стратегічного ресурсу національної безпеки. Центральним вектором цієї політики є перехід від патерналістської моделі управління до стимулювання креативних індустрій та підтримки індивідуальної творчої ініціативи, що дозволяє інтегрувати український культурний продукт у глобальний контекст.

Процес деколонізації та дерадянзації культурного простору став

фундаментальним ознакою державного курсу, що виявляється у переосмисленні канонів національної пам'яті та актуалізації забутих чи репресованих імен українського мистецтва. Держава виступає модератором діалогу між традицією та модерном, де особлива увага приділяється захисту культурної спадщини від фізичного знищення та незаконного привласнення. Водночас інституційна реформа, втілена через діяльність Українського культурного фонду та Українського інституту книги, запровадила прозорі механізми грантової підтримки, що значно підвищило конкурентоспроможність вітчизняного продукту та забезпечило демократизацію доступу до ресурсів для різних митців [33].

Задоволення духовно-культурних потреб населення у межах державної стратегії реалізується через політику децентралізації, яка передає повноваження та фінансові інструменти на рівень територіальних громад. Це сприяє створенню багатофункціональних центрів культурних послуг, які приходять на зміну застарілим бібліотекам та будинкам культури, адаптуючись до запитів сучасного людини. Цифрова трансформація галузі, зокрема оцифрування музейних фондів та розширення онлайн-доступу до культурних благ, дозволяє подолати територіальні бар'єри та забезпечити інклюзивність культурного процесу для мешканців віддалених регіонів та внутрішньо переміщених осіб [34].

Важливим аспектом є також розвиток мовної політики як фундаменту національної культури, де утвердження української мови у всіх сферах суспільної життя виступає не лише як юридична вимога, а як засіб формування цілісної соціокультурної середовища. Держава прагне збалансувати підтримку високого мистецтва з популяризацією масової культури, стимулюючи виробництво національного кіно, музики та літератури, що здатні ефективно протистояти зовнішній пропаганді. Таким чином, сучасна культурна політика України вибудовується як комплексна система, спрямована на самоствердження нації, збереження її духовної автентичності та формування відкритого, інтелектуально розвиненого суспільства, здатного до критичного

мислення та творчої самореалізації.

Особливістю державної політики України у сфері культури є її орієнтація на збереження національної самобутності та підтримку української культурної спадщини. Протягом тривалого історичного періоду українська культура зазнавала асиміляційного тиску, що зумовило необхідність активного державного втручання у процеси відродження та популяризації національних культурних цінностей. У цьому контексті важливим напрямом державної політики стало утвердження української мови як основи культурного простору держави, підтримка національного мистецтва, книговидання, кінематографа, театральної діяльності та народної творчості. Значна увага приділяється також охороні пам'яток історії та культури, які виступають важливими елементами національної пам'яті та культурної ідентичності [35].

Сучасна культурна політика України характеризується поступовим переходом від централізованої моделі управління до більш децентралізованої системи, що передбачає активізацію ролі регіонів та територіальних громад у розвитку культурного середовища. У межах процесів децентралізації органи місцевого самоврядування отримали ширші повноваження у сфері управління закладами культури, організації культурно-мистецьких заходів та фінансування локальних культурних проєктів. Це сприяє врахуванню регіональних особливостей і культурних потреб населення, а також стимулює розвиток локальних культурних ініціатив. Водночас нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів створює суттєві диспропорції у можливостях реалізації культурної політики, що негативно впливає на доступ населення до культурних послуг [36].

Важливим аспектом державної політики є забезпечення духовно-культурних потреб населення, які пов'язані не лише зі споживанням культурного продукту, а й із формуванням світоглядних орієнтирів, моральних цінностей та соціальної активності громадян. У цьому контексті культура виступає важливим механізмом соціалізації особистості,

формування громадянської свідомості та збереження суспільної єдності. Держава реалізує відповідні функції через підтримку культурно-освітніх програм, розвиток мережі бібліотек, музеїв, театрів, мистецьких шкіл та інших закладів культури. Особливого значення набуває забезпечення доступності культурних послуг для різних соціальних груп населення, зокрема молоді, осіб з інвалідністю, жителів сільської місцевості та внутрішньо переміщених осіб.

Суттєвою особливістю сучасної культурної політики України є її інтеграція у європейський гуманітарний простір. Україна активно адаптує національне законодавство до європейських стандартів у сфері культури, охорони культурної спадщини та свободи творчої діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародна культурна співпраця, участь у програмах Європейського Союзу, розвиток культурної дипломатії та популяризація української культури за кордоном. У сучасних умовах культура перетворюється також на важливий інструмент міжнародного позиціонування держави та формування позитивного іміджу України у світі [37].

Разом із тим державна політика у сфері культури стикається з низкою проблем, серед яких недостатній рівень фінансування культурної галузі, застаріла матеріально-технічна база багатьох закладів культури, кадрові проблеми та нерівномірний доступ населення до культурних ресурсів. Додаткові виклики пов'язані з цифровізацією культурного простору, зміною моделей культурного споживання та необхідністю адаптації культурних інституцій до нових комунікаційних форматів. В умовах війни значна частина культурної інфраструктури зазнала руйнувань, а проблема збереження культурної спадщини набула особливої актуальності. У таких умовах державна політика має поєднувати функції захисту національної культури, підтримки культурної стійкості суспільства та створення умов для подальшого розвитку культурного потенціалу держави [38].

Повномасштабне вторгнення стало точкою радикальної трансформації державної політики, перевівши культуру з категорії гуманітарного супроводу на площину національної безпеки та інструмент міжнародної суб'єктності.

Першочерговим завданням держави стало фізичне спасіння культурного надбання, що змусило миттєво адаптувати законодавчу базу та логістичні процеси для евакуації музейних колекцій, оцифрування архівів та захисту пам'яток архітектури від обстрілів. Культурна спадщина почала трактуватися як мішень агресора, спрямована на знищення ідентичності, що посилювало державні зусилля у сфері фіксації воєнних злочинів проти культури для подальшого притягнення винного до відповідальності в міжнародних судах.

На рівні задоволення духовних потреб населення відбувся різкий зсув у бік запиту на контент, що допомагає в осмисленні травматичного досвіду та пошуку сенсів. Державна політика зорієнтувалася на підтримку проєктів, що мають терапевтичну функцію та сприяють соціальній згуртованості. Особливого значення набула культурна дипломатія, оскільки українська культура перетворилася на «м'яку силу», що мобілізує міжнародну підтримку. Держава почала активно сприяти проведенню виставок, концертів та форумів за кордоном, які не лише презентують українську ідентичність, а й розвінчують міфи російської пропаганди, утверджуючи Україну як частину європейського цивілізаційного простору [39].

Водночас війна прискорила процеси залишкового розриву з російським культурним полем, що втілювалося в активну фазу дерусифікації та деколонізації. Держава підтримала запит суспільства на очищення публічного простору від символів імперського минулого, стимулюючи натомість розвиток локальних ініціатив та підтримку сучасних митців, які працюють із темою опору. Фінансування галузі, попри значне скорочення бюджетних витрат через пріоритетність оборони, переорієнтувалося на грантову підтримку мобільних та цифрових проєктів, що дозволяє зберігати безперервність культурного процесу навіть у фронтових та прифронтових регіонах [40].

Таким чином, вплив вторгнення виявився парадоксальним: незважаючи на масштабні руйнування інфраструктури, воно спричинило небачену консолідацію культурної спільноти та актуалізацію національної культури як

життєво необхідного ресурсу. Держава змінила роль із формального регулятора на стратегічного партнера, який через культуру забезпечує стійкість суспільства, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та формування оновленого образу України в світі як країни з глибоким корінням та сучасною, динамічною візією майбутнього.

2.3. Фестивалі народної творчості як осередки творчої рекреації та культурного відпочинку

Фестивалі народної творчості у сучасному українському культурному просторі постають як багатофункціональні платформи, де збереження етнографічної автентичності органічно поєднується з механізмами психологічного відновлення та соціальної інтеграції. У системі державної політики такі заходи розглядаються не лише як інструмент популяризації фольклорної спадщини, а й як ефективні осередки творчої рекреації, що дозволяють людині вийти за межі повсякденної рутини через активну долю у художніх практиках. Трансформація пасивного споглядання у формат живого залучення – через майстер-класи з традиційних ремесел, спільне виконання обрядових пісень чи участь у народних танцях – створює унікальний ефект декомпресії, що є важливим для відновлення ментального здоров'я населення у кризові періоди [41].

Роль таких фестивалів як центрів культурного відпочинку полягає в їхній здатності формувати специфічне середовище, де дозвілля набуває глибинного ціннісного змісту. На відміну від стандартизованих розважальних заходів, етнофестивалі апелюють до генетичної пам'яті та національної ідентичності, перетворюючи рекреацію на процес самопізнання. Державна підтримка подібних ініціатив сприяє розвитку подієвого туризму, що, в свою чергу, стимулює економічне та культурне відродження територіальних громад. Фестивальний простір стає комунікативним майданчиком, де відбувається горизонтальна взаємодія між різними соціальними групами, що

зміцнює громадську солідарність та сприяє гармонізації внутрішнього стану особистості [42].

Таблиця 2.3 систематизує ключові аспекти функціонування фестивалів народної творчості як інструментів рекреації та державної політики.

Таблиця 2.3 – Функціональна роль фестивалів у системі культурного дозвілля

Критерій аналізу	Характеристика функціонального напрямку	Результат для особистості та суспільства
Рекреаційна функція	Відновлення психоемоційного стану через занурення у етнокультурне середовище та зміну діяльності.	Зняття стресу, подолання втоми, емоційне розвантаження та духовне оновлення.
Творча активізація	Перехід від споживання культури до співтворення (майстер-класи, воркшопи, інтерактивні дії).	Розкриття індивідуального потенціалу, розвиток дрібної моторики та когнітивних здібностей.
Соціальна інтеграція	Формування комунікативних майданчиків для представників різних поколінь та регіонів.	Посилення суспільної згуртованості, подолання соціальної ізоляції, зміцнення відчуття «своїх».
Культурно-освітня роль	Поширення знань про автентичні традиції, ремесла та обрядовість у доступній ігровій формі.	Підвищення рівня культурної грамотності, збереження та трансляція національного коду.
Державний інтерес	Використання фестивалів як інструменту розвитку територій та внутрішнього туризму.	Економічна ревіталізація регіонів, покращення іміджу громад, капіталізація культурної спадщини.
Психотерапевтичний ефект	Робота з колективною травмою через звернення до життєствердних народних символів.	Формування психологічної стійкості та національного оптимізму.

Ця таблиця дозволяє наочно продемонструвати багатогранність фестивальної діяльності, що виходить далеко за межі звичайної розважальної програми, перетворюючи її на важливий елемент державної стратегії у сфері охорони здоров'я та національної ідентичності.

Особлива значущість фестивалів народної творчості сьогодні виявляється в їхній здатності адаптувати традиційну культуру до запитів сучасного споживача без втрати її змістовного ядра. Використання інтерактивних методів та поєднання автентичного фольклору з елементами сучасного візуального мистецтва робить ці заходи привабливими для молоді, забезпечуючи тяглість поколінь [43].

Сучасний фестивальний ландшафт України відзначається високою мірою жанрової диверсифікації, що відображає складну структуру духовних запитів суспільства та стратегічні пріоритети державної культурної політики. Еволюція фестивального руху пройшла шлях від суто розважальних заходів до потужних інструментів формування національної ідентичності та міжнародної суб'єктності.

Фундаментальний сегмент займають етнографічні та фольклорні фестивалі, які виконують роль живих архівів національної пам'яті. На відміну від статичних музейних експозицій, такі заходи актуалізують традиційну культуру через безпосередню долю людини в обрядових діях, що забезпечує тяглість поколінь. Держава розглядає цей вид фестивалів як базис для збереження нематеріальної культурної спадщини, де автентичний спів, ремесла та гастрономічні традиції стають основою для формування унікального туристичного бренду територій [44].

Паралельно з традиційними формами активного розвитку набули фестивалів сучасного мистецтва та креативних індустрій, що виступають майданчиками для експериментів та інновацій. Це інтелектуальні простори, де література, візуальне мистецтво, театр та філософські дискусії об'єднуються в єдину концептуальну платформу. Такі заходи орієнтовані на інтеграцію українського контексту у глобальний культурний обмін, демонструючи

спроможність нації продукувати актуальні смисли, що резонують із загальносвітовими проблемами.

Окрему нішу займають музичні фестивалі, які варіюються від масштабних оупен-ейрів до камерних академічних подій. Рок- та поп-фестивалі тривалу годину виконували функцію молодіжної соціалізації, проте в останні роки вони все частіше набувають волонтерського та благодійного спрямування (див. табл. 2.4) [45].

Таблиця 2.4 – Класифікація та характеристика музичних фестивалів України

Тип фестивалю	Пріоритетна аудиторія та локація	Соціальна та культурна місія	Сучасна трансформація
Масштабні оупен-ейр (рок, поп)	Широкі верстви молоді; великі замські простори чи стадіони.	Соціалізація молоді, формування субкультурних зв'язків та масова рекреація.	Перехід до волонтерської діяльності, збір коштів на потреби ЗСУ, мілітарний та гуманітарний акцент.
Фестивалі класичної музики	Поціновувачі академічного мистецтва; історичні палаци, замки, філармонічні зали	Естетичне виховання, популяризація світової та національної класики, децентралізація культури.	Вихід за межі великих міст, використання архітектурної спадщини як природних декорацій.
Джазові фестивалі	Інтелектуальна еліта, митці; міські площі, камерні клуби, театри.	Розвиток музичної імпровізації, зміцнення міжнародних культурних зв'язків, формування стилю життя.	Інтеграція джазу до урбаністичного простору, проведення дискусійних панелей та освітніх програм.

Тип фестивалю	Пріоритетна аудиторія та локація	Соціальна та культурна місія	Сучасна трансформація
Благодійні музичні марафони	Соціально активні громадяни; мультимедійні платформи, цифрові платформи.	Мобілізація ресурсів для вирішення кризових ситуацій, адвокація національних інтересів.	Становлення як окремого жанру, що поєднує мистецтво з прямою фінансовою підтримкою держави.

Водночас фестивалі класичної та джазової музики сприяють децентралізації культури, перетворюючи історичні локації та замкові комплекси на престижні концертні майданчики, що сприяє естетичному вихованню населення та популяризації високого мистецтва.

Ця таблиця наочно демонструє, як музичний фестиваль в Україні переріс межі звичайного дозвілля, ставши дієвим інструментом соціальних змін та збереження культурної ідентичності.

В умовах повномасштабних викликів особливої ваги набули кінофестивалі та документальні форуми, які фокусуються на фіксації сучасної історії та захисту прав людини. Вони трансформувалися у важливі інструменти культурної дипломатії, дозволяючи засобами візуального мистецтва доносити правду про українську боротьбу до світової спільноти. Ці заходи стимулюють розвиток національного кіновиробництва та створюють умови для критичного осмислення реальності через екранні образи [46].

Починаючи з 2022 року переважна більшість масових культурних заходів була призупинена або скасована через введення воєнного стану, комендантської року та загальну небезпеку скупчення людей у відкритих просторах. Фестивальна культура, яка стала до того активно розвиватися і найбільш динамічних форм репрезентації народної творчості, фактично завмерла у своїх традиційних форматах. Проте вже з другої половини 2022 року і особливо в 2023 – 2024 роках почався обережний, але промовистий

процес відновлення – спочатку в безпечних західних регіонах країни, а згодом і в центральній Україні.

Характерною рисою фестивалів народної творчості цього періоду стала їхня трансформація із суто розважальних подій у свідомі акти культурного спротиву. Організатори та учасники відкрито артикулювали думку про те, що продовження культурної діяльності є частиною національної стійкості, а також демонстрація збереження народних традицій – відповідно до російської політики культурного знищення. Народна пісня, вишивка, гончарство, лозоплетіння та інші традиційні практики набули нового символічного навантаження, перетворившись на маркери живої, невмируючої ідентичності [47].

Суттєво змінився і географічний вимір фестивальної діяльності. Значна кількість майстрів народної творчості з окупованих або прифронтових територій – зокрема зі Сходу та Південної України – була переміщена вглиб країни, що спричинило цікавий культурний ефект: традиції, які раніше побутували в окремих локальних межах, раптом опинялися в новому контексті та почали взаємодіяти з місцевими культурними практиками. Це збагатило фестивальні програми і водночас актуалізувало питання про регіональну різноманітність українського народного мистецтва як аргумент проти спрощених уявлень про монолітну «єдину» культуру.

Окремим явищем стали фестивалі, інтегровані в простір волонтерської та гуманітарної діяльності. Народні майстри почали об'єднувати виступи і майстер-класи зі збором коштів для армії, виготовленням маскувальних ситок чи плетінням оберегів для військових. Така синтетична форма заходу стерла межу між культурним і соціальним виміром фестивалю, надавши йому нову прагматичну гідність без жодної шкоди для художньої складової [40].

Важливим напрямком розвитку стала цифровізація фестивального формату. В умовах, коли проведення масових заходів було обмежено або ускладнено, частина організаторів перенесла фестивалі в онлайн-простір, забезпечивши трансляцію майстер-класів, конкурсних виступів і лекцій для

широкої аудиторії. Хоча онлайн-формат принципово не може замінити аналогічний тілесний досвід участі в народній творчості, він суттєво розширив географію охоплення, залучивши до культурного діалогу українців за кордоном – і це стратегічно змінилося в контексті збереження зв'язку діаспори з культурною батьківщиною.

Діаспорний вимір узагалі стався з найпомітніших нових рис фестивального руху народної творчості після 2022 року. Мільйони українців, які опинилися в Європі та інших частинах світу, стали одночасно носіями та промоутерами народних традицій у нових культурних середовищах. Фестивалі за кордоном, організовані українськими громадами, виконали подвійну функцію: психологічну підтримку переселенців та культурної дипломатії, що сформувала розуміння України як самодостатньої та самобутньої цивілізаційної одиниці [39].

Попри всі труднощі, фестиваль народної творчості в Україні після 2022 року демонструє не стагнацію, а свій рідний ренесанс змісту. Те, що раніше могло сприйматися як фольклорна екзотика або ностальгічна реконструкція, набуло характеру живого культурного висловлювання, укоріненого в актуальній історичній реальності. Це створює унікальне підґрунтя для подальшого стратегічного розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини у повоєнний період, коли відновлення фестивального руху стане не просто культурним, а й економічним і психологічним пріоритетом для всієї країни.

Таким чином, різноманітність фестивальних форм в Україні створює цілісну екосистему, де кожен вид заходу виконує свою специфічну функцію: від рекреації та збереження традицій до інтелектуального пошуку та політичної адвокації. Це свідчить про високу вітальність української культури, яка здатна адаптувати фестивальний формат під нагальні потреби часу, перетворюючи шкірну подію на осередок стійкості та творчого відродження.

Висновки до 2 розділу.

Зарубіжний досвід інтеграції національної культури та культурно-мистецьких практик у сферу рекреаційного дозвілля свідчить про зростання ролі культури як багатофункціонального ресурсу сучасного рекреаційного розвитку. Поєднання культурної спадщини, творчих практик і рекреаційної діяльності сприяє формуванню унікального дозвілєвого простору, орієнтованого на емоційне, інтелектуальне та соціальне збагачення людини.

Державна політика України у сфері розвитку національної культури та задоволення духовно-культурних потреб населення має комплексний характер і спрямована на збереження культурної спадщини, підтримку національної ідентичності, забезпечення доступності культурних благ та інтеграцію України у світовий культурний простір. Ефективність цієї політики значною мірою визначає рівень духовного розвитку суспільства, соціальної згуртованості та здатність держави зберігати власну культурну самобутність в умовах сучасних глобальних трансформацій.

Фестивальна діяльність постає як стратегічний напрям державної культурної політики, що забезпечує право громадян на якісний відпочинок, інтелектуальне збагачення та духовну реабілітацію через занурення у стихію народної творчості, яка є невичерпним джерелом вітальної енергії для нації.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Формування стратегії розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини

У сучасних умовах розвитку рекреаційної сфери культурно-історична спадщина дедалі частіше розглядається не лише як елемент збереження національної пам'яті, а і як стратегічний ресурс територіального розвитку. Її інтеграція у систему рекреаційної діяльності формує підґрунтя для створення конкурентоспроможного туристично-рекреаційного продукту, здатного забезпечувати економічне зростання регіонів, підвищення їх інвестиційної привабливості та формування позитивного іміджу територій. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування ефективної стратегії розвитку рекреаційної діяльності, орієнтованої на раціональне використання культурно-історичного потенціалу [48].

Культурно-історична спадщина виступає важливим чинником просторової організації рекреаційної діяльності, оскільки саме історичні пам'ятки, архітектурні комплекси, музеї, сакральні споруди, традиційна культура та нематеріальна спадщина формують унікальність окремих територій. На відміну від природних ресурсів, які часто мають подібні характеристики в різних регіонах, культурно-історичні об'єкти є носіями локальної ідентичності, що створює передумови для формування автентичного рекреаційного середовища. У цьому контексті стратегія розвитку рекреаційної діяльності повинна базуватися не лише на кількісному використанні ресурсів, а передусім на створенні комплексного культурного простору, здатного забезпечити емоційне та пізнавальне наповнення рекреаційного досвіду [49].

Формування такої стратегії передбачає врахування взаємозв'язку між економічними, соціальними та культурними аспектами розвитку території.

Використання культурно-історичної спадщини у рекреаційній сфері сприяє диверсифікації місцевої економіки через розвиток туризму, готельно-ресторанного бізнесу, транспортної інфраструктури та сфери послуг. Водночас надмірна комерціалізація історико-культурних ресурсів може призводити до втрати їх автентичності, що створює необхідність пошуку балансу між економічною ефективністю та збереженням культурної цінності об'єктів. Саме тому сучасні стратегії розвитку рекреаційної діяльності дедалі частіше ґрунтуються на принципах сталого розвитку, які передбачають довгострокове збереження культурної спадщини при одночасному забезпеченні її соціально-економічної функціональності (див. рис. 3.1) [50].

Таблиця 3.1 – Основні детермінанти стратегічного розвитку рекреації

Елемент стратегії	Функціональна роль	Результативна складова
Аналіз потенціалу	Оцінка стану пам'яток та пропускної спроможності дестинації.	Визначення лімітів розвитку та потреб у реставрації.
Маркетинг територій	Диференціація рекреаційного продукту на основі унікальної історії.	Формування впізнаваного бренду та залучення туристів.
Сталий розвиток	Впровадження моделі самовідтворення ресурсів.	Збереження автентичності при зростанні прибутковості.
Інновації	Використання цифровізації та інтерактивних форматів.	Осучаснення сприйняття культурної спадщини.

Важливим виміром стратегічного проектування є формування тематичних рекреаційних кластерів, які об'єднують географічно розосереджені об'єкти спадщини навколо єдиної наративної лінії. Такий підхід дозволяє не лише підвищити туристичну цінність окремих малопривабливих об'єктів через їхнє включення до більш широкого

контексту, але й забезпечити більш рівномірний розподіл рекреаційних потоків у просторі та часі, зменшуючи концентраційне навантаження на найбільш популярні локації. Кластерна логіка також сприяє формуванню міжмуніципальних партнерств і синхронізації стратегій розвитку суміжних адміністративно-територіальних одиниць.

Невід'ємним елементом стратегії є питання нематеріальної культурної спадщини – традицій, ремесел, місцевих практик і фольклору, які в сучасному рекреаційному дискурсі набувають дедалі більшої ваги. Автентичний досвід участі в традиційних практиках або спостереження за ними формує так звані трансформативні враження, які кардинально відрізняються від стандартизованого масового туризму і є найбільш цінними сегментами ринку сучасної культурної рекреації. Разом з тим, включення нематеріальної спадщини до рекреаційного продукту потребує особливої делікатності, щоб уникнути фольклоризації та перетворення живих культурних практик на театралізоване видовище [51].

Стратегія розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини також передбачає активне залучення місцевих громад до процесів планування, організації та реалізації рекреаційних проєктів. Саме населення є носієм традицій, культурної пам'яті та локальної ідентичності, тому без його участі неможливе формування автентичного рекреаційного середовища, здатного забезпечити унікальність туристично-рекреаційного продукту. Місцеві громади не лише зберігають елементи матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, а й забезпечують передачу традиційних знань, звичаїв, ремесел і культурних практик наступним поколінням. У сучасних умовах саме автентичність дедалі більше визначає привабливість рекреаційних територій, оскільки туристи прагнуть отримати не лише послугу відпочинку, а й культурний та емоційний досвід, пов'язаний із зануренням у локальне середовище [52].

Участь громади сприяє не лише збереженню культурної спадщини, а й формуванню соціальної відповідальності за розвиток території та раціональне

використання її ресурсного потенціалу. За умови залучення місцевого населення до ухвалення управлінських рішень формується вищий рівень довіри до стратегічних ініціатив, що позитивно впливає на ефективність реалізації рекреаційних програм. Водночас це дозволяє уникати конфліктів між економічними інтересами туристичної сфери та потребами місцевих жителів, які можуть виникати внаслідок надмірної туристичної активності, комерціалізації культурних об'єктів або порушення традиційного способу життя населення. Таким чином, громадська участь виступає важливим механізмом забезпечення збалансованого розвитку рекреаційної діяльності.

Особливого значення набуває залучення населення до створення локального рекреаційного продукту через розвиток малого підприємництва, народних промислів, гастрономічного туризму, культурно-мистецьких заходів та етнографічних проєктів. У багатьох регіонах саме локальні ініціативи стають основою формування туристичної спеціалізації території, оскільки вони дозволяють створити оригінальний рекреаційний продукт, який неможливо відтворити в інших дестинаціях. Проведення фестивалів, ярмарків, майстер-класів з традиційних ремесел, реконструкцій історичних подій та інших культурних заходів не лише підвищує туристичну привабливість регіону, а й стимулює економічну активність населення, створює нові робочі місця та сприяє диверсифікації місцевої економіки. У результаті рекреаційна діяльність перетворюється на важливий чинник соціально-економічного розвитку території та підвищення рівня життя населення [53].

Крім економічного ефекту, активна участь громади у розвитку рекреаційної сфери має важливе соціокультурне значення. Вона сприяє зміцненню локальної ідентичності, підвищенню рівня культурної самосвідомості населення та формуванню позитивного ставлення до збереження історико-культурної спадщини. Особливо важливим це є для малих міст і сільських територій, де культурна спадщина часто виступає одним із небагатьох ресурсів територіального розвитку. У таких умовах рекреаційна діяльність може виконувати не лише економічну, а й соціальну

функцію, сприяючи подоланню депресивності окремих регіонів, збереженню населення та активізації громадського життя.

Суттєвий вплив на формування стратегії розвитку рекреаційної діяльності має державна та регіональна політика у сфері охорони культурної спадщини. Ефективність використання культурно-історичного потенціалу значною мірою залежить від рівня нормативно-правового забезпечення, наявності державних програм підтримки та механізмів фінансування реставраційних і культурних проєктів. Державна політика у цій сфері повинна бути спрямована не лише на охорону пам'яток, а й на створення умов для їх інтеграції у сучасний рекреаційний простір. Це передбачає розвиток інфраструктури, удосконалення транспортної доступності, інформаційне просування культурних дестинацій та підтримку інноваційних форм культурного туризму [54].

Важливу роль у реалізації стратегії відіграє також регіональний рівень управління, оскільки саме місцеві органи влади найкраще обізнані зі специфікою культурно-історичних ресурсів території та її соціально-економічними потребами. Регіональна політика повинна орієнтуватися на комплексний підхід до розвитку рекреаційної сфери, поєднуючи інтереси громади, бізнесу та держави. У цьому контексті особливого значення набуває створення партнерських моделей управління, які забезпечують ефективну взаємодію між органами влади, закладами культури, туристичними організаціями та місцевим населенням. Саме така співпраця створює передумови для формування конкурентоспроможного та сталого рекреаційного середовища, заснованого на раціональному використанні культурно-історичної спадщини [55].

Суттєвий вплив на формування стратегії розвитку має державна та регіональна політика у сфері охорони культурної спадщини. Ефективне функціонування рекреаційної сфери потребує створення нормативно-правових механізмів, спрямованих на охорону пам'яток, фінансування реставраційних робіт та підтримку культурних проєктів. Водночас важливим

є залучення приватних інвестицій і міжнародних програм співробітництва, оскільки утримання та модернізація об'єктів культурно-історичної спадщини потребують значних фінансових ресурсів. У багатьох країнах світу успішна інтеграція культурної спадщини у рекреаційну сферу стала можливою саме завдяки поєднанню державної підтримки, місцевих ініціатив та партнерства з бізнесом.

Маркетингова складова стратегії при цьому має бути спрямована на фундаментальне переосмислення методів просування дестинації, орієнтуючись на формування цілісного та впізнаваного бренду території. Цей процес передбачає перехід від стандартного інформування про наявність пам'яток до створення глибокого емоційного зв'язку між відвідувачем та історичним простором. У центрі такої стратегії стоїть побудова унікальної «історії місця», де культурна спадщина перестає бути статичним фоном і перетворюється на активне середовище для отримання нових знань та вражень, що дозволяє регіону вигідно вирізнитися серед конкурентів на туристичному ринку [53].

Ефективна реалізація маркетингового потенціалу спадщини можлива лише через впровадження інтерактивних форм рекреації, які дозволяють гостю буквально «прожити» минулі епохи. Тематичні фестивалі історичної реконструкції, що відтворюють побут, ремесла чи визначні битви, а також атмосферні нічні екскурсії з елементами театралізації, трансформують пасивне споглядання у активну участь. Це створює ефект занурення, який є значно сильнішим маркетинговим інструментом, ніж традиційні музейні методики, оскільки апелює до почуттів та особистого досвіду людини, залишаючи тривалий психологічний відгук [27].

Сучасний етап формування бренду дестинації також неможливий без залучення цифрових технологій, які відкривають безпрецедентні можливості для візуалізації втраченого минулого. Використання доповненої та віртуальної реальності для відтворення архітектурних ансамблів, що не збереглися до нашого часу, дозволяє демонструвати туристичну привабливість об'єкта

навіть за умови його фізичної руйнації. Такий інноваційний підхід не лише розширює інформаційне поле стратегії, а й стає потужним візуальним символом бренду, залучаючи молодіжну аудиторію та стимулюючи розвиток креативних індустрій у межах рекреаційної зони.

У сучасних умовах глобалізації культурно-історична спадщина набуває також важливого значення як інструмент формування міжнародного туристичного іміджу держави. Регіони, які ефективно інтегрують історико-культурний потенціал у рекреаційну діяльність, отримують можливість формувати унікальний бренд території та посилювати свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку туристичних послуг. Це особливо актуально для країн із багатою історико-культурною спадщиною, де рекреаційна сфера може виступати одним із ключових напрямів соціально-економічного розвитку [40].

Таким чином, формування стратегії розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини є складним багаторівневим процесом, що поєднує економічні, соціальні, культурні та управлінські аспекти. Ефективність такої стратегії визначається здатністю забезпечити одночасно збереження культурної спадщини, розвиток рекреаційної інфраструктури та підвищення якості рекреаційних послуг. У результаті культурно-історична спадщина перетворюється не лише на об'єкт охорони, а й на важливий ресурс сталого розвитку територій та формування сучасного рекреаційного простору.

3.2. Етно-дискотеки як інноваційний формат сучасної творчої рекреації

У сучасних умовах трансформації рекреаційної сфери дедалі більшого значення набувають форми дозвілля, що поєднують розвагу, культурне самовираження та емоційне відновлення особистості. Одним із таких форматів є етно-дискотеки, які виникли на перетині клубної культури, етнічної музики та творчої рекреації. Їх популярність зумовлена прагненням сучасної людини не лише до пасивного відпочинку, а й до отримання автентичного культурного

досвіду, що сприяє емоційному залученню, самореалізації та відчуттю належності до певної культурної спільноти. У цьому контексті етно-дискотеки стають не просто розважальними подіями, а інноваційним соціокультурним явищем, яке поєднує функції рекреації, культурної комунікації та творчої активності (див. рис. 3.1).

Рис. 3.1 – Етно-дискотеки, як інноваційний формат творчої рекреації

Особливістю етно-дискотек є інтеграція традиційної музичної спадщини у сучасний формат масового дозвілля. На відміну від класичних клубних заходів, у яких домінують стандартизовані музичні тенденції глобальної попкультури, етно-дискотеки базуються на використанні фольклорних мотивів, національних ритмів, автентичних інструментів та елементів народної культури. Завдяки електронній обробці музики та сучасним технічним засобам створюється новий культурний продукт, який поєднує традицію та інновацію [56]. Саме ця синтетичність формує високий рівень емоційного впливу та забезпечує популярність етно-дискотек серед молоді,

для якої важливим є не лише розважальний аспект, а й можливість культурної самоідентифікації.

Аналітичний підхід до дослідження етно-дискотек дозволяє розглядати їх як прояв процесів глокалізації у сфері дозвілля. З одного боку, вони функціонують у межах глобальної клубної культури та використовують сучасні цифрові технології, світлові шоу, DJ-культуру й інтерактивні формати взаємодії з аудиторією. З іншого боку, етно-дискотеки акцентують увагу на локальних культурних кодах, традиційній символіці та національній ідентичності. Унаслідок цього формується новий тип рекреаційного простору, у якому глобальні культурні тенденції адаптуються до локального етнокультурного середовища. Це сприяє не лише урізноманітненню дозвіллевих практик, а й популяризації національної культури в молодіжному середовищі [57].

Важливим аспектом розвитку етно-дискотек є їх соціальна функція. Такі заходи створюють умови для міжкультурної комунікації, сприяють формуванню толерантності та підвищують інтерес до культурної спадщини різних народів. У багатьох країнах етно-дискотеки стали платформою для популяризації традиційної музики серед молодого покоління, яке зазвичай менш залучене до класичних форм народної культури. Через сучасний формат подачі етнічні мотиви набувають нової актуальності та стають частиною повсякденного культурного споживання. Таким чином, етно-дискотеки виконують не лише рекреаційну, а й культурно-освітню функцію, оскільки формують інтерес до історичних традицій, народного мистецтва та національної спадщини [58].

Для систематизації інформації про етно-дискотеки як соціокультурне явище, було складено порівняльно-аналітичну таблицю (див. табл. 3.2).

Етно-дискотека виступає як інструмент адаптації традиції до умов сучасності. Основна цінність формату полягає в тому, що він не консервує культуру, а дозволяє їй динамічно розвиватися, задовольняючи одночасно і розважальні потреби молоді, і стратегічні завдання держави щодо збереження

національної спадщини.

Таблиця 3.2 – Характеристика етно-дискотек як інноваційної форми рекреації

Параметр аналізу	Характеристика та зміст	Результат / Вплив на учасника
Музичний фундамент	Синтез фольклорних мотивів, автентичних інструментів та електронної обробки (DJ-культура).	Створення сучасного, конкурентоспроможного культурного продукту.
Культурна парадигма	Глобалізація: поєднання глобальних форматів дозволя (світлові шоу, цифрові технології) з локальними кодами.	Популяризація національної ідентичності в молодіжному середовищі.
Ключові функції	Рекреаційна, культурно-комунікативна, соціально-виховна та освітня.	Емоційне відновлення, формування толерантності та міжкультурний діалог.
Рівень активності	Висока інтерактивність: танець, імпровізація, використання етнічного одягу.	Перехід від пасивного споглядання до активної самореалізації.
Соціальний аспект	Створення платформи для залучення молоді до народної культури через сучасну подачу.	Зміна ставлення до традицій з «архаїчних» на «актуальні та повсякденні».
Психоемоційний ефект	Емоційне розвантаження в умовах інформаційного перевантаження.	Відновлення психологічної рівноваги та підтримка ментального здоров'я.
Цифровий вимір	Просування через соцмережі та стрімінгові платформи.	Вихід локальних проєктів на міжнародний рівень, формування глобальних спільнот.

Параметр аналізу	Характеристика та зміст	Результат / Вплив на учасника
Український контекст	Переосмислення спадщини в умовах боротьби за збереження самобутності.	Формування нової моделі сучасної української молодіжної ідентичності.

У контексті творчої рекреації етно-дискотеки характеризуються високим рівнем інтерактивності та емоційної залученості учасників. На відміну від пасивних форм дозвілля, вони передбачають активну участь людини у створенні рекреаційного середовища через танець, імпровізацію, використання елементів етнічного одягу, художніх образів та колективної взаємодії. Саме творчий компонент визначає їхню рекреаційну цінність, оскільки дозволяє особистості реалізовувати потреби у самовираженні, емоційному розвантаженні та соціалізації. У сучасному суспільстві, де зростає рівень психологічного напруження та інформаційного перевантаження, подібні форми рекреації набувають особливої актуальності як засіб відновлення емоційної рівноваги та підтримки психоемоційного здоров'я [59].

Суттєвий вплив на розвиток етно-дискотек мають процеси цифровізації культурного простору, які кардинально змінили механізми створення, поширення та споживання музичного продукту. Якщо раніше етнічна музика переважно функціонувала у межах локальних спільнот та традиційних культурних середовищ, то розвиток цифрових технологій забезпечив її інтеграцію у глобальний інформаційний простір. Соціальні мережі, відеохостинги, стримінгові сервіси та онлайн-платформи перетворилися на ключові канали популяризації етнічної електронної музики, завдяки чому вона стала доступною широкій міжнародній аудиторії незалежно від географічних чи культурних бар'єрів. Унаслідок цього етно-дискотеки поступово вийшли за межі локальних фестивальних або клубних заходів і перетворилися на складову сучасної глобальної індустрії дозвілля.

Цифровізація суттєво трансформувала й сам характер музичної комунікації. Сучасні DJ-проекти та етномузичні колективи отримали можливість самостійно просувати власний контент без посередництва традиційних музичних компаній чи медіаіндустрії. Онлайн-платформи дозволяють миттєво поширювати музичні композиції, відеозаписи виступів або фрагменти етно-дискотек серед мільйонів користувачів. Алгоритми цифрових сервісів, орієнтовані на персоналізовані рекомендації, сприяють тому, що етнічна електронна музика інтегрується у глобальні музичні тренди та стає частиною міжнародного культурного обігу. У результаті навіть вузькоспеціалізовані етнічні жанри можуть набувати популярності серед аудиторії, яка раніше не мала жодного контакту з відповідною традицією [60].

Водночас цифрове середовище формує нові моделі взаємодії між виконавцями та аудиторією. Якщо у традиційній культурі комунікація була обмежена фізичною присутністю на заході, то сучасні онлайн-трансляції, стрими та інтерактивні формати дозволяють створювати ефект співучасті незалежно від місця перебування людини. Це особливо важливо для етно-дискотек, оскільки вони значною мірою базуються на колективному емоційному переживанні, атмосфері спільності та культурної взаємодії. Через цифрові платформи формується своєрідна міжнародна культурна мережа, у межах якої відбувається обмін музичними стилями, етнічними мотивами та творчими практиками різних народів [55].

Крім того, цифровізація сприяє активній гібридизації музичних стилів. Сучасні технології звукозапису та музичного продакшну дозволяють поєднувати традиційні народні інструменти, автентичний вокал і фольклорні мотиви з електронною музикою, техно, хаусом або іншими популярними жанрами. У результаті формується новий тип культурного продукту, який одночасно зберігає етнічну основу та відповідає запитам сучасної молодіжної аудиторії. Саме цифрові технології забезпечують технічну можливість такої інтеграції, оскільки програмне забезпечення для створення музики дозволяє експериментувати зі звучанням, стилями та форматами подачі .

Не менш важливим є те, що цифрове середовище створює нові можливості для популяризації локальних культурних продуктів і регіональних творчих ініціатив. Невеликі етнічні колективи, локальні фестивалі або регіональні DJ-проекти отримують можливість виходити на міжнародний рівень без значних фінансових ресурсів. Вірусне поширення контенту у соціальних мережах здатне забезпечити швидке зростання популярності навіть маловідомих виконавців. Таким чином, цифровізація сприяє демократизації культурного простору, оскільки розширює доступ до міжнародної аудиторії для представників локальних культур, які раніше залишалися поза межами глобального музичного ринку [61].

У сучасних умовах цифровізація також впливає на комерціалізацію етно-дискотек та їх інтеграцію у туристично-рекреаційну сферу. Онлайн-реклама, цифровий маркетинг та візуальний контент у соціальних мережах стали важливими інструментами просування етнокультурних заходів. Завдяки цьому етно-дискотеки дедалі частіше виступають елементом фестивального туризму, культурних подій та міжнародних рекреаційних програм. У результаті вони виконують не лише розважальну функцію, а й стають чинником розвитку культурної економіки, креативних індустрій та міжкультурної комунікації.

Було розроблено аналітичну таблицю, яка систематизує вплив процесів цифровізації на розвиток та трансформацію етно-дискотек (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Вплив цифровізації на розвиток етно-дискотек

Напрямок трансформації	Сутність змін	Результат для культурного простору
Географія поширення	Перехід від локальних спільнот до глобального інформаційного простору через стрімінги та соцмережі.	Подолання географічних бар'єрів; доступність етномузики для міжнародної аудиторії.

Продовження таблиці 3.3

Напрямок трансформації	Сутність змін	Результат для культурного простору
Механізми просування	Можливість прямої комунікації виконавців з аудиторією без посередництва медіагігантів.	Демократизація простору; швидке зростання популярності локальних DJ-проектів.
Характер комунікації	Впровадження онлайн-трансляцій, стримів та інтерактивних форматів участі.	Створення ефекту співучасті та «міжнародної культурної мережі» незалежно від місця перебування.
Музичний продакшн	Використання цифрового ПЗ для поєднання автентичного вокалу та інструментів із техно, хаусом тощо.	Гібридизація стилів; створення нового продукту, адаптованого до запитів молоді.
Економічний аспект	Використання цифрового маркетингу та онлайн-реклами для просування заходів.	Інтеграція етно-дискотек у глобальну індустрію дозвілля та фестивальний туризм.
Культурний обіг	Робота алгоритмів персоналізованих рекомендацій у цифрових сервісах.	Інтеграція вузькоспеціалізованих етнічних жанрів у глобальні музичні тренди.

Дана таблиця демонструє, як цифрові технології перетворили етно-дискотеки з нішевого локального явища на динамічний елемент сучасної креативної індустрії та глобального ринку дозвілля.

В українському контексті етно-дискотеки також набувають популярності як форма сучасної культурної рекреації. Використання українських народних мотивів у поєднанні з електронною музикою сприяє переосмисленню національної культурної спадщини та формує нові моделі молодіжної культурної ідентичності. Особливого значення це явище набуває в умовах посилення інтересу до української культури та прагнення до

збереження національної самобутності в умовах глобалізації. Через сучасні рекреаційні формати етнічна культура стає більш доступною для молоді, а традиційні елементи інтегруються у повсякденний культурний простір.

Таким чином, етно-дискотеки є інноваційним форматом сучасної творчої рекреації, який поєднує розважальну, культурну та соціальну функції. Їх розвиток відображає тенденції синтезу традиційної культури й сучасних технологій, а також трансформацію рекреаційних потреб суспільства. У сучасному культурному просторі етно-дискотеки виступають не лише засобом організації дозвілля, а й важливим механізмом популяризації етнокультурної спадщини, формування культурної ідентичності та розвитку творчої активності особистості.

Висновки до 3 розділу.

Отже, у сучасних умовах творча рекреація дедалі більше перетворюється на важливий соціокультурний механізм, що поєднує функції відпочинку, культурного розвитку, самореалізації особистості та збереження національної ідентичності. Проведене дослідження перспективних напрямів розвитку творчої рекреації засобами національної культури дозволяє стверджувати, що культурно-історична спадщина виступає одним із ключових ресурсів формування сучасного рекреаційного простору. Її інтеграція у сферу дозвілля сприяє не лише урізноманітненню рекреаційних практик, а й посиленню інтересу до національних традицій, історичної пам'яті та духовно-культурних цінностей суспільства.

Встановлено, що стратегія розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини має комплексний характер і передбачає поєднання культурних, соціальних, економічних та туристичних компонентів. Важливу роль у цьому процесі відіграє збереження автентичності культурних ресурсів, розвиток локальних культурних ініціатив та активне залучення місцевих громад до створення рекреаційного середовища. Саме взаємодія між культурною спадщиною та сучасними рекреаційними потребами суспільства

формує умови для розвитку креативних форм дозвілля, здатних забезпечувати емоційне відновлення, культурну комунікацію та соціальну інтеграцію.

Особливу увагу у дослідженні приділено етно-дискотекам як інноваційному формату сучасної творчої рекреації. Визначено, що вони є прикладом успішного синтезу традиційної культури та сучасних цифрових технологій, що дозволяє адаптувати етнокультурну спадщину до потреб сучасної молодіжної аудиторії. Етно-дискотеки не лише виконують розважальну функцію, а й сприяють популяризації національної культури, формуванню культурної ідентичності та розвитку міжкультурної комунікації. Їх поширення свідчить про трансформацію сучасних рекреаційних практик, у межах яких культурний компонент стає важливим чинником емоційного та творчого самовираження особистості.

Водночас встановлено, що цифровізація культурного простору значно розширює можливості розвитку творчої рекреації, оскільки сучасні онлайн-платформи та цифрові сервіси забезпечують глобальне поширення локальних культурних продуктів і сприяють формуванню міжнародних культурних спільнот. Це створює нові перспективи для інтеграції національної культури у світовий культурний простір та розвитку креативних індустрій у сфері дозвілля.

Таким чином, перспективи розвитку творчої рекреації засобами національної культури пов'язані з активним використанням культурно-історичної спадщини, підтримкою інноваційних форм дозвілля та впровадженням сучасних цифрових технологій у рекреаційну діяльність. У сучасному суспільстві творча рекреація виступає не лише способом організації вільного часу, а й важливим інструментом культурного розвитку, збереження національної самобутності та формування гармонійного соціокультурного середовища.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що національна культура є важливим чинником формування сучасного рекреаційного простору та розвитку творчої рекреації. В умовах глобалізаційних процесів і трансформації дозвіллєвих практик культура дедалі більше набуває значення не лише як сфера духовного життя суспільства, а й як ресурс соціального розвитку, культурної самоідентифікації та організації змістовного відпочинку. Використання національно-культурного потенціалу у сфері рекреації сприяє формуванню гармонійного соціокультурного середовища, задоволенню духовно-культурних потреб населення та зміцненню національної ідентичності.

У першому розділі досліджено теоретичні основи національної культури для практики творчої рекреації. Визначено, що культура є складною багатофункціональною системою, яка охоплює матеріальні та духовні цінності, норми, традиції, форми творчої діяльності та механізми соціальної взаємодії. З'ясовано, що культура виконує низку важливих суспільних функцій, серед яких особливе значення мають комунікативна, виховна, інтегративна, аксіологічна та рекреаційна функції. Аналіз сучасних підходів до трактування поняття «національна культура» дозволив встановити, що вона виступає основою формування колективної пам'яті, національної свідомості та культурної самобутності суспільства. Водночас доведено, що творча рекреація є однією з найбільш перспективних форм сучасної рекреаційної діяльності, оскільки поєднує процеси відпочинку, творчого самовираження, емоційного відновлення та культурної комунікації.

У другому розділі досліджено роль національної культури України у формуванні рекреаційного простору. Аналіз зарубіжного досвіду показав, що інтеграція культурно-мистецьких практик у сферу дозвілля є характерною тенденцією розвитку сучасної рекреації у багатьох країнах світу. Використання фестивалів, етнокультурних подій, історичних реконструкцій,

творчих майстерень та інших форм культурного дозвілля сприяє розвитку туристичної привабливості територій, підтримці локальних громад і популяризації національної культурної спадщини. Встановлено, що державна політика України у сфері розвитку національної культури спрямована на збереження культурної спадщини, підтримку творчих ініціатив та забезпечення духовно-культурних потреб населення. Водночас визначено, що існує потреба у посиленні підтримки культурно-рекреаційних проєктів, розвитку сучасної культурної інфраструктури та активнішому впровадженні інноваційних форм творчої рекреації. Особливу увагу приділено фестивалям народної творчості, які розглядаються як важливі осередки культурного відпочинку, творчої активності та міжкультурної комунікації. Доведено, що фестивальний рух сприяє популяризації народних традицій, розвитку культурного туризму та формуванню позитивного іміджу регіонів.

У третьому розділі визначено перспективні напрями розвитку творчої рекреації засобами національної культури. Встановлено, що стратегія розвитку рекреаційної діяльності на основі культурно-історичної спадщини повинна базуватися на принципах збереження автентичності культурних ресурсів, інтеграції культурної спадщини у сучасний рекреаційний простір та активного залучення місцевих громад до реалізації культурних ініціатив. Обґрунтовано, що культурно-історична спадщина є важливим ресурсом розвитку креативних індустрій, культурного туризму та інноваційних форм дозвілля. Значну увагу приділено етно-дискотекам як інноваційному формату сучасної творчої рекреації. Визначено, що вони поєднують елементи традиційної культури з сучасними цифровими технологіями та музичними практиками, що забезпечує популяризацію етнокультурної спадщини серед молодіжної аудиторії. Доведено, що цифровізація культурного простору значно розширює можливості розвитку творчої рекреації, сприяє міжнародному поширенню локальних культурних продуктів та формуванню глобальних культурних спільнот.

Отже, результати дослідження підтверджують, що національна культура

є важливим ресурсом розвитку сучасної творчої рекреації та формування конкурентоспроможного рекреаційного простору. Інтеграція культурної спадщини у сферу дозвілля створює умови для розвитку культурного туризму, підтримки креативних індустрій, задоволення духовно-культурних потреб населення та збереження національної самобутності. Перспективи подальшого розвитку творчої рекреації пов'язані з активним використанням інноваційних культурних практик, цифрових технологій та сучасних форм культурної комунікації, що забезпечують адаптацію національної культури до потреб сучасного суспільства та її інтеграцію у глобальний культурний простір.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Мовчан Р. Українська проза ХХ століття в іменах. Київ, 1997. 322 с.
2. Скуратівський В. От із такого ми світу : спомини і розмисли. Київ : Дух і літера, 2012. 440 с.
3. Арєф'єва А. А. Мистецтво навколо нас. Світ самодіяльної творчості. Київ : Час, 2009. 169 с.
4. Гаврилюк Л. І. Естетична культура і соціальний прогрес. Проблема естетичного як феномен культури. Київ : Наукова думка, 2008. 244 с.
5. Вечірко Р. М. Українська та зарубіжна культура. Київ : КНЕУ, 2003. 367 с.
6. Бичко А. К., Бичко Б. І., Бондар Н. О. Теорія та історія світової і вітчизняної культури : навч. посіб. Київ : Либідь, 1993. 390 с.
7. Греченко В. А. Історія світової та української культури. Київ : Літера, 2000. 464 с.
8. Клапчук С. М., Остафійчук В. Ф., Горбань Ю. А. Історія української та зарубіжної культури : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 351 с.
9. Колеснік О. П. Ступені духовності та психічні механізми саморозвитку особистості. *Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості*. 1994. Ч. 3. С. 349–355.
10. Андріяненко В. І. Історія і теорія української і зарубіжної культури. Львів, 2007. 176 с.
11. Національна культура. URL : <http://www.info-library.com.ua/books-text-7453.html> (дата звернення: 02.03.2026).
12. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 728 с.
13. Русанівський В. М., Вервес І. О., Гончаренко М. В. Культура українського народу. Київ : Либідь, 1994. 268 с.
14. Структура та специфіка духовної культури. URL : https://osvita.ua/vnz/reports/culture/30390/#google_vignette (дата звернення:

14.03.2026).

15. Орлова О. С. Соціокультурний простір. Київ : АстроПринт, 2022. 388 с.

16. Вплив масової культури на світовий культурний процес. URL : https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11516/#google_vignette (дата звернення: 22.03.2026).

17. Степанюк С. І. Історія фізичної культури : навч. посіб. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2016. 272 с.

18. Андрущенко В. П. Організоване суспільство : проблеми суспільної самоорганізації та інституалізації : монографія. Київ : Атлант ЮЕмСі, 2006. 498 с.

19. Пічі В. М. Культурологія : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 588 с.

20. Антонович М. Антонович М. Українська культура : лекції. Київ : Либідь, 1993. 592 с.

21. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ : ПАРАПАН, 2003. 240 с.

22. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. Київ : Обереги, 1992. 80 с.

23. Петрова І. В. Національна культура як чинник формування суспільної свідомості. *Гілея*. 2019. Вип. 145. С. 187–191.

24. Семчишин М. Тисяча років української культури : історичний огляд культурного процесу. Київ : АТ «Друга рука», 1993. 550 с.

25. Бабенко С. Г. Культурно-мистецькі практики як складова сучасного рекреаційного простору. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2020. Т. 3. № 1. С. 67–74.

26. Richards G. Cultural Tourism: Global and Local Perspectives. New York : Routledge, 2007. 320 p.

27. Smith M. Tourism, Culture and Regeneration. Wallingford : CABI Publishing, 2006. 312 p.

28. Іванова Н. В. Зарубіжний досвід розвитку культурно-рекреаційної діяльності в умовах глобалізації. *Культура і сучасність*. 2021. № 2. С. 48–53.
29. Richards G., Wilson J. *Tourism, Creativity and Development*. London : Routledge, 2007. 364 p.
30. UN Tourism Data Dashboard. URL : <https://www.untourism.int/?utm> (дата звернення: 02.03.2026).
31. OECD. *The Impact of Culture on Tourism*. Paris : OECD Publishing, 2009. 158 p.
32. Бокоч І. В. Державна культурна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Ужгород : Карпати, 2019. 312 с.
33. Корнієнко В. О. Державна політика у сфері культури : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2020. 216 с.
34. Поплавський М. М. Менеджмент соціокультурної діяльності : навч. посіб. Київ : МАКЛАУТ, 2012. 296 с.
35. Кравченко О. В. Особливості державної політики у сфері культури в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 3. С. 45–50.
36. Пархоменко І. І. Національна культура як об'єкт державної політики України. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 1. С. 23–29.
37. Культурна політика в Україні : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2021. 64 с.
38. Кремень В. Г. *Культура і духовність сучасного українського суспільства* : монографія. Київ : Грамота, 2010. 376 с.
39. Вплив повномасштабної війни на культуру. URL : <https://espresso.tv/poyasnuemo-vpliv-povnomasshtabnoi-viyni-na-kulturu> (дата звернення: 02.04.2026).
40. Мистецькі практики під час війни : український вимір. URL : <https://zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/547> (дата звернення: 02.04.2026).
41. Васильєв В. Ю. *Культурно-дозвілєва діяльність* : навч. посіб.

Харків : ХДАК, 2014. 328 с.

42. Craik J. Culture and Policy. London : SAGE Publications, 2007. 208 p.

43. McKercher B., du Cros H. Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management. New York : Routledge, 2012. 384 p.

44. ICOMOS is an international non-governmental organization that works for the conservation of monuments and sites around the world. URL : <https://www.icomos.org/> (дата звернення: 12.04.2026).

45. Culture. Protecting Our Heritage and Fostering Creativity. URL : <https://www.unesco.org/en/culture> (дата звернення: 13.04.2026).

46. Кочубей Л. О. Фестивальний рух у сучасному культурному просторі України : монографія. Київ : НАКККиМ, 2018. 312 с.

47. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Подієвий туризм : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 271 с.

48. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія. Київ : Київський університет, 2001. 395 с.

49. Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2007. 369 с.

50. Кифяк В. Ф. Культурно-історична спадщина як основа розвитку рекреаційної діяльності. *Географія та туризм*. 2021. Вип. 61. С. 45–53.

51. Пархоменко І. І. Використання культурної спадщини у формуванні рекреаційного простору регіону. *Культура України*. 2020. Вип. 69. С. 112–118.

52. Бондаренко Н. М. Культурно-історичні ресурси як чинник формування туристично-рекреаційної стратегії територій. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2021. № 1. С. 56–63.

53. Гаврилюк С. П. Стратегічні підходи до розвитку культурно-рекреаційної сфери України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. Вип. 16. С. 97–104.

54. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 432 с.

55. Державна стратегія регіонального розвитку та її роль в процесах відновлення. URL : <https://spilnohub.org/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvytku-ta-yiyi-rol-v-proczesah-vidnovlennya/> (дата звернення: 22.04.2026).
56. Шикіна О. В. Івент-менеджмент : навч. посіб. Одеса : Атлант, 2020. 238 с.
57. Getz D. Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events. London : Routledge, 2022. 442 p.
58. Петренко Л. А. Етнофестивалі та етнодискотеки як інструмент популяризації народної культури серед молоді. *Молодий вчений*. 2020. № 11. С. 102–106.
59. Соколова Т. В. Етнічні мотиви у сучасній музично-розважальній індустрії. *Art and Design*. 2021. № 3. С. 118–124.
60. Кравченко О. С. Синтез етнічної музики та сучасної клубної культури як тенденція творчої рекреації. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2022. № 1. С. 37–44.
61. Коваленко В. С., Гурова Д. Д. Національна культура України як основа розвитку творчої рекреації. *Тиждень науки – 2026*: матеріали щорічної наук.-практ. конф. викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів НУ «Запорізька політехніка», 13 – 17 квітня 2026 р. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2026. С. 67–69.